

Univerzita Karlova

Filosofická fakulta

Ústav politologie

Bakalářská práce

Bc. Martin Vinš

Indie a Pákistán: Bezpečnostní dilema?

India and Pakistan: Security dilemma?

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "*Indie a Pákistán: Bezpečnostní dilema?*" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 12. července 2017

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu své bakalářské práce panu PhDr. Ondřeji Slačálkovi Ph.D za odborné vedení, cenné rady, ochotu a zejména čas, který této práci věnoval.

Indie a Pákistán: Bezpečnostní dilema?

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá Indicko-pákistánským konfliktem a odpovídá na otázku, zda je příčinou jeho existence realistický koncept bezpečnostního dilematu. Podle Tanga jsou země chyceny v bezpečnostním dilematu, pokud jsou přítomny 3 základní příčiny existence bezpečnostního dilematu – anarchie, akumulace moci a absence zlovolných úmyslů. Pro zodpovězení výzkumné otázky je tak sledována přítomnost těchto charakteristik. Druhotným cílem této práce je sledovat vliv faktorů ovlivňující spirálu bezpečnostního dilematu na podobu indicko-pákistánského konfliktu.

Klíčová slova: Indie, Pákistán, bezpečnostní dilema, jaderné zbraně, bezpečnost, strach, válka, anarchie, akumulace moci, zlovolné úmysly

Security dilemma: India and Pakistan?

Abstract

The Bachelor thesis is focused on the india-pakistan conflict and answers the question if it's existence is a result of the reaslist concept of security dilemma. According to Tang countries are trapped in security dilemma only if 3 main causes of security dilemma are present. Those causes are anarchy, acumulation of power and lack of malign intention. To answer the question the presence of these charakteristics is observed. Secondary target of this bachelor thesis is to observe the impact of material and psychical modifiers on the spiral of security dilemma in the India-Pakistan conflict.

Keywords: India, Pakistan, security dilemma, nuclear weapons, security, fear, war, anarchy, accumulation of power, malign intentions

Obsah

1 Úvod	9
2 Teoretická východiska	10
2.1 Bezpečnostní dilema	10
2.1.1 Tangův koncept bezpečnostního dilematu	13
2.1.2 Přístupy v chápání bezpečnostního dilematu	14
2.1.3 Chování aktérů v bezpečnostním dilematu	16
2.2 Faktory ovlivňující bezpečnostní dilema	18
2.2.1 Materiální faktory	18
2.2.1.1 Konvenční zbraně	18
2.2.1.2 Jaderné zbraně	22
2.2.1.3 Poměr sil	26
2.2.1.4 Alianční politika	26
2.2.1.5 Domácí politika	27
2.2.2 Psychologické faktory	29
2.2.2.1 Míra vzájemné hostility	29
2.2.2.2 Míra sensibility	31
3 Vlastní práce	32
3.1 Historie Indicko-pákistánských vztahů	32
3.2 Faktory ovlivňující bezpečnostní dilema	38
3.2.1 Materiální:	38
3.2.1.1 Konvenční zbraně	38
3.2.1.2 Jaderné zbraně	41
3.2.1.3 Poměr sil	43
3.2.1.4 Alianční politika	45
3.2.1.5 Domácí politika	47
3.2.2 Psychologické faktory ovlivňující bezpečnostní dilema	49
3.2.2.1 Míra vzájemné hostility	49
3.2.2.2 Míra sensibility	52
3.3 Bezpečnostní dilema mezi Indií a Pákistánem	54
4 Závěr	56
5 Seznam použitých zdrojů	58
5.1 Seznam použité literatury	58
5.2 Články v odborných časopisech	59
5.3 Příspěvky ve sbornících	61
5.4 Elektronické zdroje:	63

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 – Výplatní matice.....	17
Graf č. 1 - Hodnota demokracie v Indii a Pákistánu	47

Seznam použitých zkratek

MAD	Vzájemně zaručená destrukce
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	Spojené státy americké
RBOSN	Rada bezpečnosti OSN
VB	Velká Británie
OSN	Organizace spojených národů
UNCIP	Komise OSN pro Indii a Pákistán
UNMOGIP	Ozbrojená pozorovací jednotka OSN pro Indii a Pákistán
SEATO	Organizace smlouvy pro jihovýchodní Asii
CENTO	Centrální smluvní organizace
SCO	Šanghajská organizace pro spolupráci

1 Úvod

Rozdělení Britské Indie na dva nové nezávislé státy Indii a Pákistán způsobilo mezi těmito zeměmi značné napětí. To trvá po více než půl století dodnes a to i přes skutečnost, že mezi zeměmi existuje značná mocenská asymetrie. Indie disponuje větším počtem obyvatel, vojskem, rozkládá se na větším území i její ekonomické výsledky jsou nesrovnatelně lepší. Navzdory této značné asymetrii však Indie nebyla schopna ani v jedné ze čtyř válek, které mezi těmito zeměmi proběhly, převážet misku vah na svoji stranu a zcela zvítězit. Minimálně od konce 90. let 20. století, kdy obě země oficiálně ohlásily akvizici jaderných zbraní, situace na indickém subkontinentu přerostla regionální úroveň a stala se otázkou světové bezpečnosti. Je jí tak potřeba věnovat zvýšenou pozornost.

Cílem této práce je přispět do diskuze ohledně konfliktu mezi těmito zeměmi a zodpovědět vědeckou otázku „*zda je konflikt mezi Indií a Pákistánem tragickým následkem spirálního modelu bezpečnostního dilematu?*“ Koncepte bezpečnostního dilematu používaná v této práci vychází z Tangovy BHJ formulace bezpečnostního dilematu, která se opírá o klasické teoretiky bezpečnostního dilematu Herberta Butterfielda, Johna H. Herze a Roberta Jervise.

Práce je členěna do dvou hlavních částí – teoretické a výzkumné. V teoretické části jsou představeny základní koncepte bezpečnostního dilematu včetně Tangova pojetí. Dále je zde popsáno chování aktérů v bezpečnostním dilematu a faktory, které ovlivňují sílu spirály bezpečnostního dilematu.

Výzkumná část je věnována případové studii konfliktu mezi Indií a Pákistánem. V první řadě je nastíněn historický vývoj konfliktu. Následně jsou sledovány materiální a psychologické faktory ovlivňující bezpečnostní dilema. Poslední částí práce je sledování, zda se v indicko-pákistánském konfliktu nacházejí příčiny bezpečnostního dilematu- anarchie, akumulace moci a absence zlovolných úmyslů. Práce dokazuje, že všechny tyto prvky potřebné k existenci bezpečnostního dilematu jsou v tomto případě přítomny a lze tak usoudit, že Indie a Pákistán se tak nacházejí ve spirále bezpečnostního dilematu.

2 Teoretická východiska

2.1 Bezpečnostní dilema

Na začátku 50. let 20. století nezávisle na sobě Herbert Butterfield¹ a John Herz² uvedli, že v rámci mezinárodních vztahů není ke vzniku konfliktu nezbytně nutná přítomnost predátora narušující status quo (greedy states). Ke konfliktu totiž může dojít i mezi aktéry, jejichž zájmem není agrese, nýbrž výhradně vlastní bezpečnost (pure security seeker).

Přestože autoři pojmenovali své koncepty odlišně, oba označili za původ těchto konfliktů nejistotu a s ní spojený strach z úmyslů druhých.³ Není totiž v lidských silách nahlédnout do mysli ostatních aktérů a rozpoznat s absolutní jistotou jejich záměry. Zatímco pro Butterfielda měl tento hobbesovský strach původ v „*lidském univerzálním hříchu*“,⁴ Herz původ tohoto strachu neviděl primárně v aktérovi, nýbrž v samotné struktuře vztahů v mezinárodním systému. „*Zda-li je člověk od přírody mírumilovný a spolupracující nebo agresivní a despotický, není klíčovou otázkou. Nezajímá nás totiž antropologicko-biologická otázka nýbrž otázka sociální.*“⁵ Struktura vztahů mezi jednotlivými aktéry je totiž anarchická a nedovede jednotlivým aktérům zaručit naprostou jistotu ohledně jejich bezpečnosti. Je tomu z důvodu, že struktura postrádá jakoukoli autoritu, která by vynucovala dodržování určitých pravidel. Aktéři jsou tak vlivem prostředí řízeni základním instinktem sebezáchovy, jenž je nutí ze strachu akumulovat a maximalizovat svoji moc pro zvýšení své vlastní bezpečnosti.⁶

¹ BUTTERFIELD, Herbert. *History and human relations*

² První zmínka o bezpečnostním dilematu v článku z roku 1950 HERZ, John H. *Idealist internationalism and the security dilemma*, o rok později rozpracováno v knize HERZ, John H. *Political realism and political idealism*

³ Huttlerfield pojmenoval tuto situaci „neredukovatelné dilema“ (irreducible dilemma), Herz naopak názvem „bezpečnostní dilema“ (security dilemma), které se později uchytilo

⁴ BUTTERFIELD, Herbert. *History and Human relations*, s. 22

⁵ HERZ, John H. *Political realism and political idealism: a study in theories and realities*, s. 3

⁶ JERVIS, Robert. *Perception and misperception in international politic*, s. 62

Akumulace moci může probíhat několika způsoby. Za nejčastější považujeme zbrojení, teritoriální expanzi a formování aliancí.⁷

Akumulace moci jednoho aktéra sice zvyšuje v krátkém časovém horizontu jeho bezpečnost, snižuje však pocit bezpečí ostatních aktérů. Ti totiž vnímají aktéra, jenž akumuluje moc jako potencionální hrozbu. Pod vedením vlastního pudu sebezáchovy se tak dominantní strategií těchto aktérů stává reciproční zvýšená akumulace moci. Tato reaktivní strategie však sebou přináší snížení pocitu bezpečí prvního aktéra a nutí ho zopakovat svůj předchozí tah. Aktéři se tak svým zcela racionálním chováním na základně akce a reakce dostávají do bludné spirály bezpečnostního dilematu.⁸

V konečném důsledku má tato spirála paradoxní vyústění. Přestože státy do ní vstupují za účelem zvýšení vlastní bezpečnosti, jejich bezpečnost se naopak snižuje. Simultánně totiž roste destrukční síla a vzájemná nedůvěra, což může vést ke vzniku reálného konfliktu na základě přecenění vzájemné hostility. V tomto možném vyústění bezpečnostního dilematu je vidět jeho tragický prvek.⁹ Je tomu proto, že následky jsou nechtěným produktem akcí, k nimž dochází v důsledku strachu a nejistoty.

Přestože na počátku bezpečnostního dilematu stojí anarchická struktura mezinárodních vztahů, neznamena to, že konflikt je nevyhnutelný. Existují totiž další faktory, které mají na povahu bezpečnostního dilematu vliv. Jedním z těchto faktorů je rozhodování a chování jednotlivých aktérů.¹⁰ Této situace si všiml již Jervis¹¹, ale nejvíce ji ve své práci rozvinuli Booth a Wheeler, kteří na rozhodování aktéra postavili celý svůj koncept bezpečnostního dilematu. Tito autoři však nevnímají bezpečnostní dilema jako spirální model, nýbrž jako „*ošemetnou dvouúrovňovou strategickou situaci ve vztahu mezi státy a jinými aktéry, kdy každá úroveň je tvořena dvěma souvisejícími*

⁷ SNYDER, Glenn H. *Security dilemma in alliance politics*, s. 461

⁸ JERVIS, Robert. *Perception and misperception in international politic*, s. 58-113

⁹ Pro některé autory nemusí být bezpečnostní dilema nutně tragické např. COLLINS, Alan. *The security dilemma of Southeast Asia*, s. 6-10

¹⁰ Nikoli ve fatalist logic - více níže

¹¹ JERVIS, Robert. *Cooperation under security dilemma*, s. 167-214

*dilematy, které nutí rozhodující aktéry si mezi nimi vybrat.*¹² První úroveň tvoří tzv. dilema interpretace, druhou tzv. dilema odpovědi.¹³

V dilematu interpretace je aktér postaven do situace, ve které se musí rozhodnout, jaké jsou úmysly ostatních aktérů a co svým chováním sledují. Zda se jedná o agresi za účelem získání výhody na úkor ostatních aktérů či o akt za účelem zvýšení vlastní bezpečnosti. V návaznosti na toto své rozhodnutí ve fázi dilema interpretace se následně aktér rozhoduje ve druhé fázi, jak bude na vzniklou situaci reagovat.

Rozhodnutí na obou úrovních je klíčové, špatná interpretace a následná nevhodná reakce na chování ostatních totiž může mít tragické následky. Wheelerovo a Boothovo pojetí totiž připomíná šachovou partii, kdy rozhodování z předchozích kol silně ovlivňuje následné tahy ostatních hráčů a vývoj celé hry. *„Když lídři vyřeší jejich dilema odpovědi způsobem, které vytváří spirální model vzájemné hostility, přestože to není úmyslem ani jedné ze stran, situace se stává bezpečnostním paradoxem.*¹⁴ Naopak v situaci, kdy vzájemná hostilita vzniká mezi aktéry, kde alespoň jedna strana má nečestné úmysly jedná o tzv. strategickou výzvu (strategic challenge).¹⁵

Jak je z konceptu patrné, Booth a Wheeler pracují s bezpečnostním dilematem jako s procesem rozhodování, nikoli jako s výsledkem jednání aktérů jako tomu je u většiny klasických autorů. Klasickému pojetí bezpečnostního dilematu v jejich konceptu odpovídá bezpečnostní paradox. Toto zaměňování pojmů však kritizuje Tang, poukazuje na špatné pochopení původního konceptu a přichází s vlastním konceptem bezpečnostního dilematu.¹⁶

¹² BOOTH, Ken a Nicholas J. WHEELER. *The security dilemma: fear, cooperation and trust in world politics*, s. 4

¹³ Tamtéž, s. 4-5

¹⁴ Tamtéž, s. 5

¹⁵ Tamtéž, s. 9

¹⁶ TANG, Shiping. *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*, s. 605

2.1.1 Tangův koncept bezpečnostního dilematu

Tang svůj koncept bezpečnostního dilematu navrácí k jeho kořenům. To je patrné již ze samotného názvu jeho konceptu BHJ, jenž obsahuje počáteční písmena klasických autorů bezpečnostního dilematu.¹⁷

V Tangově pojetí vystihuje bezpečnostní dilema 8 základních charakteristik:¹⁸

- 1) zdrojem bezpečnostního dilematu je anarchická struktura mezinárodní politiky
- 2) z anarchistické struktury pramení nejistota a strach
- 3) bezpečnostní dilema je neúmyslný následek jednání
- 4) z nejistoty pramení akumulace moci
- 5) dynamika bezpečnostního dilematu je sebesilující
- 6) důsledkem bezpečnostního dilematu je menší bezpečnost všech
- 7) cyklus má tendenci vést k tragickým následkům
- 8) krutost bezpečnostního dilematu může být redukována.

Pro Tangův koncept je klíčové oddělení příčin bezpečnostního dilematu od jeho následků a regulátorů. Příčinami bezpečnostního dilematu jsou 3 základní charakteristiky a pro existenci bezpečnostního dilematu jsou zcela klíčové. Jsou jimi anarchie (anarchy), nepřítomnost zlovolných záměrů (lack of malign intentions) a akumulace moci (accumulation of power).¹⁹ Bezpečnostní dilema se tak nemůže vyskytovat v situaci, ve které nejsou všechny tyto příčiny přítomny. Vynechání jakékoli příčiny z tohoto konceptu je pro autora zásadní chybou, nehledě na to, jak jsou následky a regulátory silné.²⁰ Zároveň není podle autora možné se dopouštět metodické chyby a určovat z fakticity normu. Pouhá skutečnost, že konflikt existuje a dochází k jeho

¹⁷ Herbert Butterfield, John H. Herz a Robert Jervis

¹⁸ TANG, Shiping. *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*, s. 594-595

¹⁹ Tamtéž, s. 595

²⁰ Tamtéž, s. 597

eskalaci vlivem spirály²¹ nebo je přítomen regulátor bezpečnostního dilematu, nutně nedokazuje přítomnost bezpečnostního dilematu. Stejně tak nepřítomnost konfliktu či konkrétního regulátoru bezpečnostního dilematu nevede apriorně k zamítnutí existence bezpečnostního dilematu.

2.1.2 Přístupy v chápání bezpečnostního dilematu

Booth s Wheeler vymezují 3 hlavní teoretické „logiky“ uvažující o bezpečnostním dilematu – fatalistickou (fatalist), umírněnou (mitigator) a transcendentální (transcender).²²

Teoretici fatalistické logiky, jak již vyplývá z názvu, uvažují o bezpečnostním dilematu jako o konceptu, který je plně řízen determinismem. Bezpečnostnímu dilematu se nelze vyhnout nebo omezit jeho následky, je totiž součástí povahy samotného systému. Jediné, co aktérům zbývá, pokud chtějí v systému přežít, je přizpůsobit mu své chování. Tato logika je typická pro ofensivní realisty, kteří uvažují o státech jako o racionálních egoistech, kteří jsou vlivem přírodního zákona nuceni maximalizovat svoji moc a usilovat o pozici hegemonu v systému. Bez hegemonního vztahu totiž nelze z bludného kruhu pocitu nebezpečí a nejistoty uniknout.²³ Kooperace je pro ofenzivní realisty příliš nebezpečná a spolehnout se na partnera se rovná pravděpodobnosti „výhry“ kulky v ruské ruletě. Přestože kooperace probíhá, nikdy nevíme, kdy se situace změní a vztahy mezi aktéry se zkomplikují. Může se objevit konfliktní téma. Může se radikálně změnit politické směřování spojení, či dokonce může přeběhnout na druhou stranu. Pro ofensivní realisty jsou všechny konflikty následkem neslučitelných konfliktů zájmů, nikoli nedorozuměním. Konflikt tak není v jejich očích tragické vyústění, nýbrž běžná situace, protože zájmy aktérů jsou protichůdné a nemohou být omezovány

²¹ Přestože jsou názvy bezpečnostní dilema a spirála často zaměňovány, jedná o 2 odlišné pojmy. Ve spirále se mohou nacházet státy neohledě na skutečnost, zda je jedná o bezpečnostní dilema nebo nikoli. Viz. TANG, Shiping. *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*, s. 614

²² BOOTH, Ken a Nicholas J. WHEELER. *The security dilemma: fear, cooperation and trust in world politics*, s. 10-18

²³ MEARSHEIMER, John J. *The tragedy of Great Power politics*, s. 33-36

kooperací v dlouhodobém horizontu. Jediným možným útekem, ze spárů nejistoty je tak stát se nejsilnějším aktérem v systému.²⁴

Proud stoupenců umírněné logiky rovněž uvažuje o bezpečnostním dilematu jako o nevyhnutelné součásti systému, poukazuje však na skutečnost, že přestože nelze bezpečnostní dilema zcela eliminovat, lze jeho účinky redukovat.²⁵ Je tomu z důvodu, že umírněná logika vychází z odlišných předpokladů než fatalistická logika. Hlavním rozdílem je, že stoupenci umírněné logiky neuvažují o anarchii jako o synonymu konfliktu. Vlivem určitých prostředků lze totiž snižovat míru nejistoty systému a tím omezovat účinky bezpečnostního dilematu. I přes možnost snížení této nejistoty pomocí „strukturálních modifikátorů“, však v podmínkách anarchie není zcela možné zamezit vzniku bezpečnostního dilematu.²⁶ Je tomu proto, že v rámci anarchie sice lze nejistotu redukovat či posilovat, absolutně se jí zbavit však není možné. Tento proud je typický pro defenzivní realisty, kteří věří v kooperaci, která v jejich očích není o nic více riskantní než samotný konflikt. Proto je mnohými teoretiky bezpečnostní dilema apriorně bráno jako koncept typický pro defenzivní realisty.

Poslední transcendentální logika vychází zcela odlišné pozice pohledu na mezinárodní vztahy. Podle teoretiků řadících se k tomuto proudu nejsou aktéři determinováni systémem (strukturou), nýbrž oni sami determinují systém. Z této pozice lze implicitně vyvodit, že státy mohou ovlivnit samotný systém a tak zrušit samotné bezpečnostní dilema.²⁷ Zastánci tohoto proudu jsou ve většině svých konceptů velmi revoluční, idealističtí a mění ve svých teoriích rovnou celý systém, nikoli pouze bezpečnostní dilema. Mezi transcendentální myslitele tak lze zařadit osobnosti jako Lev Nikolajevič Tolstoj či Mahátma Gándhí.

²⁴ MEARSHEIMER, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*, s. 33-36

²⁵ Mezi zastánce umírněné logiky lze zařadit i samotného Tanga, který uznává vliv materiálních a psychologických faktorů na spirálu bezpečnostního dilematu. Viz. TANG, Shiping. *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*

²⁶ TALIAFERRO, Jeffrey W. *Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited*, s. 137

²⁷ BOOTH, Ken a Nicholas J. WHEELER. *The security dilemma: fear, cooperation and trust in world politics*, s. 16

2.1.3 Chování aktérů v bezpečnostním dilematu

Chování států v bezpečnostním dilematu a jejich vzájemná kooperace je často vysvětlována na příkladu Rousseauova lovu na jelena nebo pomocí věžňova dilematu.²⁸ Právě druhý příběh bude popsán blíže v následující části.

Věžňovo dilema je založeno na rozhodování dvou aktérů, v našem případě vězňů Harryho a Marva. Ti byli chyceni při pokusu o odcizení hodnotného předmětu a uvaleni do vazby. Aby bylo zamezeno jejich vzájemné komunikaci, byli záměrně umístěni do odlišných zařízení. Během probíhajícího vyšetřování však došel vyšetřovatel k názoru, že se Harry a Marv podíleli před několika dny rovněž na ozbrojeném přepadení. Důkazy pro jejich obvinění z ozbrojeného přepadení však nejsou dostatečné a v případě, že se alespoň jeden z aktérů nepřizná, vyšetřovatel bude schopen oba kriminálníky obvinít pouze z krádeže, jejíž trestní sazba je činní 2 roky ve vězení.

Vyšetřovatel tak jednotlivě navštíví oba vězně a nabídne jim spolupráci s úřady. Harry a Marv tak dostávají možnost zradit svého kumpána (Z) nebo kooperovat (K). V případě přiznání jednoho z nich (ZK, KZ) bude veškerá vina svalena na toho, jenž se rozhodl mlčet a nezradil tak svého komplice. Ten, který zradil tak dostane nižší trest ve výši 1 roku a ten, který vinu popíral, dostane plnou sazbu ve výši 8 let. V případě, že se rozhodnou oba toho druhého zradit (ZZ) a přiznat se tak k ozbrojenému přepadení, bude jim udělen trest odnětí svobody na 4 roky. Když však budou kriminálníci kooperovat (KK), navzájem se tedy nezradí, vyšetřovatel nebude schopen získat dostatek důkazů k jejich usvědčení za ozbrojené přepadení a vězni tak budou odsouzeni pouze za krádež na 2 roky odnětí svobody.

Oba se tak dostávají do dilematu, zda zradit svého kumpána nebo zatloukat a riskovat, že bude zrazen. Jednotlivé strategie a s ni spojené výplaty jsou znázorněny v následující výplatní matici.

²⁸ Např. JERVIS, R: Cooperation under Security dilemma

Tabulka č. 1 – Výplatní matice

Vězeň A	Vězeň B	
	Kooperovat (K)	Zradit (Z)
Kooperovat (K)	2 / 2	1 / 8
Zradit (Z)	8 / 1	4 / 4

Zdroj: *Vlastní zpracování*

Z výplatní matice je patrné, že pro oba hráče, kteří jednají jako racionální egoisté, je dominantní strategií ²⁹ zradit. Nashova rovnováha³⁰ se tak nachází v bodě (ZZ), kdy se oba hráči navzájem zradí. Hodnota Nashovy rovnováhy je však pro oba hráče méně výhodná než paretové optimum³¹, kterým je vzájemná spolupráce (SS). Z jednokolového vězňova dilematu tak vyplývá, že kdyby hráči nesledovali svůj vlastní egoistický prospěch a naopak společně kooperovali, byly by výsledky vzájemné spolupráce v konečném výsledku výhodnější než sobecké sledování vlastních zájmů. Vlivem nejistoty je však pro oba aktéry racionálnější držet se své dominantní strategie navzdory tomu, že je v konečném důsledku méně výhodná pro oba aktéry

Stejná situace se objevuje také v Rousseauově honu na jelena, kde přestože by bylo pro všechny hráče lepší kooperovat a chytit společně jelena, je rozumnější pro každého aktéra zradit ostatní a chytit zajíce sám než být jimi zrazen a zůstat hladový.³² Racionálnější je tak spokojit se s jasným, i když menším úlovkem, než úlovkem větším, ale nejistým.

²⁹ Dominantní strategií aktéra je taková strategie, která dominuje všem ostatním možným strategiím aktéra a je tak pro aktéra nejlepší nehlédě na výběr strategií ostatních aktérů. Viz. LEYTON-BROWN, Kevin A Yoav SHOHAM. *Essentials of game theory a concise, multidisciplinary introduction*. s. 20

³⁰ Nashova rovnováha je výpisem dominantních strategií všech aktérů. Viz. LEYTON-BROWN, Kevin A Yoav SHOHAM. *Essentials of game theory a concise, multidisciplinary introduction*. s. 20

³¹ Nejlepší možná strategie pro oba aktéry, ve které si ani jeden z aktérů nemůže polepšit, aniž by tomu bylo na úkor druhého aktéra. Viz. LEYTON-BROWN, Kevin A Yoav SHOHAM. *Essentials of game theory a concise, multidisciplinary introduction*, s. 10

³² JERVIS, Robert. *Cooperation Under the Security Dilemma*, s. 167-168

Situaci se však mění v případě, že se tyto hry hrají na více kol. V případě vícekolové hry mají totiž aktéři možnost potrestat aktéra, který zradil, odplatou v následujícím kole. V této situaci je klíčové, zdali hra probíhá v rámci předem přesně stanoveného počtu kol nebo v předem neznámém počtu kol. Jedná-li se o hru s předem stanoveným počtem kol, může se ve hře objevit kooperace, pro poslední a předposlední kolo však zůstává pro oba aktéry dominantní strategií zradit. V opačném případě, čím více se přibližuje celkový počet kol nekonečnu, tím více se posouvá Nashova rovnováha směrem k paretovskému optimu. Ve hře s předem nestanoveným počtem kol totiž nelze přesně určit dominantní strategie z důvodu, že hráči nevědí, kdy hra skončí. Lze tak říci, že se zvyšujícím se počtem kol stoupá možnost kooperace.³³

2.2 Faktory ovlivňující bezpečnostní dilema

Jak je patrné z fungování vězňova dilematu, pravděpodobnost kooperace lze zvyšovat i snižovat, tím pádem rovněž také bezpečnostní dilema lze redukovat a to nejenom počtem kol.³⁴ Tato skutečnost mimo jiné vysvětluje, proč se bezpečnostní dilema může lišit napříč prostorem a časem. Možností redukce bezpečnostního dilematu je celá řada. Obecně můžeme tyto faktory, rozdělit na materiální a psychologické.³⁵

2.2.1 Materiální faktory

Materiálních faktorů bezpečnostního dilematu je celá řada a jejich výčet se napříč autory liší. Pro tuto práci byly rozpracovány teorie faktorů ovlivňující bezpečnostní dilema, které se zabývají konvenčními zbraněmi, jadernými zbraněmi, poměrem sil mezi aktéry, vlivem domácí a zahraniční politiky.

2.2.1.1 Konvenční zbraně

Klasický teoretik bezpečnostního dilematu Jervis přišel na dva způsoby, jak může aktér zvýšit svou bezpečnost, aniž by simultánně snižovat bezpečnost ostatních. Zásadní je,

³³ AXELROD, Robert. M. *The evolution of cooperation*, s. 27-30

³⁴ Vycházíme-li však z fatalistické logiky omezení působení bezpečnostního dilematu není možné

³⁵ TANG, Shiping. *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*, s. 594

zda u aktéra převažují defenzivní nebo ofenzivní kapacity (defenzivně-ofenzivní rovnováha) a zda je možné jednotlivé vojenské kapacity rozdělit na defenzivní a ofenzivní (defenzivní a ofenzivní odlišení).³⁶

Jervis ve své teorii vychází z jednoduché logiky, převažuje-li defenzíva, aktér je nucen volit defenzivní strategie, které mu dávají defenzivní výhodu a simultánně oslabují jeho ofenzivní schopnosti, zejména v situaci, když druhý aktér dělá to samé. Oba aktéři jsou tak schopni dosáhnout rozumných úrovní bezpečnosti a vyhnout se chycení do spirály bezpečnostního dilematu. Je-li totiž převaha defenzívy, „*agrese se stává nemožnou, čímž se snižuje působení mezinárodní anarchie*“³⁷ a samotná absence suveréna v mezinárodním systému není pro aktéry tak fatální.

Důležitá je rovněž cena pořízení vojenských kapacit.³⁸ Je-li cena defenzivních prostředků při stejné výkonnosti levnější než cena ofenzivních prostředků, je výhodnější pořizovat defenzivní prostředky. Jsou-li však náklady na defenzivní prostředky vyšší, aktér se rozhoduje zcela opačně. V případě levnější defenzívy je navíc aktér nucen vynaložit menší prostředky k vyrovnaní sil, než byl původní stimul, čímž dochází k získání stabilní rovnováhy a snižování fungování bezpečnostního dilematu. Tato situace rovněž umožňuje zvýšit bezpečnost mocensky slabším aktérům. Jejich defenzíva se totiž stává levnější a může tak dojít k narovnání mocenské asymetrie. Je-li však cena ofenzivních kapacit ve srovnání s defenzivními menší, povzbuzuje tato skutečnost dynamiku bezpečnostního dilematu a zvyšuje se pravděpodobnost vypuknutí konfliktu. Pro aktéry je totiž výhodnější preventivně zaútočit než se bránit potencionálnímu útoku. Důvodem jsou případné vysoké ztráty v případě zrady (SZ) a kooperace je tak příliš riskantní a složitá.

Podle Posena existují 2 faktory, které ovlivňují nadřazenost ofenzívy nad defenzívou, jsou jimi technologie a geografie.³⁹ Hory, oceány, mráz, to vše omezuje možnost a úspěšnost provedení Blitzkriegu. Naopak mají-li aktéři mezi sebou otevřenou zem a příznivé podnebí, bezpečnost jednotlivých aktérů se snižuje. Jednou z velkých

³⁶ JERVIS, Robert. *Cooperation Under the Security Dilemma*, s. 186-187

³⁷ GLASER, Charles L. *The Security Dilemma Revisited*, s. 187

³⁸ JERVIS, Robert. *Cooperation Under the Security Dilemma*, s. 188

³⁹ POSEN, Barry. R. *The security dilemma and ethnic conflict*, s. 31-32

výhod Velké Británie je její geografická poloha. Britská ostrovní izolace zvyšuje její míru bezpečnosti. Při zbrojení ostatních států, nebo jiné formě akumulace moci, Velká Británie díky své geografické izolaci od Evropy, na rozdíl například od Německa, má možnost vyčkávat a reagovat na kroky ostatních aktérů se zpožděním. Čím má země více času na své jednání, tím může po delší dobu zvolit vyčkávací taktiku a získat více informací ohledně toho, zda je daný aktér predátor, či nikoli. Je jí to umožněno z důvodu, že na základě své geografické polohy se cítí více bezpečná (náklady za to být zrazen jsou relativně nízké) a může si dovolit čekat na více informací a neupadnout do spirály bezpečnostního dilematu. Místo reciproční akumulace moci a posílení bezpečnostního dilematu, tak může redukovat spirální model za pomoci vyjednávání a podpory kooperace. Kdyby všechny státy byly nezávislými ostrovy, anarchie by byla mnohem menší problém. Malé investice do defenzívy a malá armáda by stačila na odpor případné invazi. Absenci dostatečných geografických defenzivních podmínek lze nahrazovat i uměle například vytvářením demilitarizovaných pásem, nárazníkových zón či námořních dohod. Všechna tato umělá opatření dávají v případě útoku napadené straně více času na reakci, což posiluje její obranyschopnost.

Jak už bylo zmíněno výše, dalším determinantem poměru ofenzívy a defenzívy je Podle Posena technologie.⁴⁰ Typy zbraní, princip, na kterém fungují, jejich výhody a nevýhody. To vše ovlivňuje, zda bude převažovat ofenzíva nebo defenzíva. Zásadní technologické inovace, jako bylo například letadlo či tank, poskytují svým vlastníkům značnou strategickou výhodu, zejména do té doby dokud nejsou vymyšleny efektivní strategie a technologie proti těmto inovacím.

Základním předpokladem pro rozhodnutí, zda převažuje u daného aktéra ofenzíva či defenzíva, je možnost defenzívu od ofenzívy diferencovat. „*Lze-li od sebe oddělit obranné a útočné zbraně, základní předpoklad bezpečnostního dilematu neplatí. Stát totiž může zvýšit svoji vlastní bezpečnost bez toho, aby snížil bezpečnost ostatních.*“⁴¹ Základní proměnnou, která ovlivňuje bezpečnostní dilema, je tak rozsah, do kterého je ofenzíva a defenzíva diferencována. Jinými slovy „*zda-li zbraně a*

⁴⁰ POSEN, Barry. R. *The security dilemma and ethnic conflict*, s. 31-32

⁴¹ GLASER, Charles L. *The Security Dilemma Revisited*, s. 199

*polices, které chrání stát, také poskytují schopnost útoku.*⁴² Je-li úroveň tohoto odlišení stoprocentní, země může posilovat svoji vlastní bezpečnost bez toho, aby ohrožovala bezpečnost svého okolí. Čím je však toto odlišení menší, tím větší hrozbou jsou aktérové vojenské kapacity pro ostatní aktéry.

Vyšší míra odlišení obranných kapacit od těch útočných rovněž umožňuje státům vysílat signály o svých úmyslech. Ty snižují nejistotu a poskytují kvalitnější informace ostatním aktérům, zda se jedná o ofenzivní, či defenzivní jednání. Signalizace rovněž otevírá příležitost vyšší kooperaci, která snižuje dynamiku bezpečnostního dilematu. V rámci odlišení typů zbraní a vzájemné kooperace se rovněž mohou státy domluvit na omezení určitých typů zbraní, či na jejich absolutním zákazu. V případě, kdy není možné oddělit defenzivní a ofenzivní prostředky se však *„signalizování stává těžší a riskantnější, protože státy usilující pouze o bezpečnost a agresivní státy budou kupovat stejné typy vojenských kapacit.*⁴³

Samotné odlišení defenzivních zbraní od těch ofenzivních je však velice složité, slovy Mearsheimera dokonce nemožné.⁴⁴ Záleží totiž na úhlu pohledu a na samotné situaci, kdy jsou zbraně použity. Obranné bunkry a vojenské pevnosti na vlastním území budou jen stěží použity k ofenzivě, nicméně obyčejný kuchyňský nůž může sloužit stejně efektivně jako ochrana před útočníkem, jako ofenzivní zbraň. Zcela defenzivní kapacity mohou zároveň posloužit při expanzi a redukovat schopnost druhého se bránit. Příkladem mohou být například protiletadlové střely, které obvykle chrání určité území před útoky agresora, mohou však být použity i pro ochranu ofenzivních prostředků při ofenzivě.

Jak je patrné, nelze udělat tlustou čáru mezi ofenzivními a defenzivními vojenskými zbraněmi. Lze však vojenské prostředky porovnávat. Bombardér je více ofenzivní než pepřový sprej a pepřový sprej je více defenzivní než ofenzivní. Většinou jsou zbraně rozlišovány podle možnosti pohybovat se. Za zbraně určené primárně k defenzivě jsou tak považovány například *„kulomety, protitankové zbraně, rakety*

⁴² GLASER, Charles L. *The Security Dilemma Revised*, s. 199

⁴³ Tamtéž, s. 187

⁴⁴ MEARSHEIMER, John J. *Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part II)*, s. 234

země-vzduch a taktické nukleární zbraně.“⁴⁵ Naopak zbraně, které mají obrovskou destruktivní efektivitu v ničení budov a pevností jsou považovány za primárně útočné.

2.2.1.2 Jaderné zbraně

Jaderné zbraně jsou zásadně jiné než běžné konvenční zbraně, proto jim byla v této práci vyhrazena samostatná kapitola. Jaderné zbraně se odlišují od běžných konvenčních zbraní jak samotným fungováním, tak zejména svojí destruktivitou. Zatímco běžné konvenční zbraně pro dosažení obrovské destruktivity musí být použity ve velkém měřítku a simultánně, u jaderných zbraní stačí vystřelení jedné jediné jaderné hlavice.

Pro svoji obrovskou míru destruktivity by jaderné zbraně mohly být považovány za útočné, avšak právě samotný destrukční potenciál těchto zbraní vede aktéry ke zdrženlivosti a opatrnosti. Jaderné zbraně jsou tak používány spíše jako nástroj zaručení vyšší bezpečnosti. Ta není zaručena schopností aktéra udeřit jako první, ale naopak schopností odstrašit protivníka od iniciování útoku. Jednotliví aktéři se tak vzájemně drží v šachu a samotná jejich existence jim slouží jako rukojmí. Tuto situaci vystihuje tzv. teorie odstrašení (deterrence theory).

Teoretický koncept odstrašování vychází ze dvou základních předpokladů. První je, že s nárůstem nákladů na případný konflikt, se pravděpodobnost války snižuje. A druhý, že jakmile absolutní náklady na vedení války překročí akceptovanou míru, odstrašování se stává velmi stabilním a nukleární válka nemyslitelnou.⁴⁶

Přestože lze odstrašovat za pomoci jak jaderných, tak konvenčních zbraní, ve světě konvenčních zbraní může aktér vyhrát nebo prohrát, ve světě jaderných zbraní však otázkou není, zda aktér vyhraje či prohraje, ale zda bude či nebude vyhlazen.⁴⁷ Prohra v konvenční válce je tak částečně limitována, zatímco prohra v jaderné válce je absolutní. Tato skutečnost ovlivňuje rozhodování aktérů, zda do konfliktu vůbec vstoupit a nesnažit se raději potencionální konflikt urovnat. V jaderném věku si totiž

⁴⁵ TALIAFERRO, Jeffrey W. *Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited*, s. 139

⁴⁶ KUGLER, Jacek a Frank C. ZAGARE. *THE LONG-TERM STABILITY OF DETERRENCE*, s. 257

⁴⁷ WALZ, Kenneth N. *More may be better*. In: SAGAN, Scott D. a Kenneth N. WALTZ. *The spread of nuclear weapons: a debate renewed: with new sections on India and Pakistan, terrorism, and missile defense*. s 9

aktéři uvědomují Damoklův meč nad svými hlavami v podobně MADu⁴⁸, a proto se budou snažit držet emoce a rozsah konfliktu v určitých mezích, aby se konflikt nestal jaderným. Je to totiž v jejich společném zájmu.

Jaderné zbraně tak přinášení do systému mezinárodních vztahů určitou míru stability společně se vzájemnou vojenskou rovnováhou mezi jadernými státy. Zatímco k odstrašování v době konvenčních zbraní bylo potřeba svoje zásoby konvenčních zbraní neustále navyšovat, což vedlo ještě k větší nestabilitě systému, v době jaderných zbraní neexistuje nutnost růstu těchto kapacit. Více jaderných zbraní by tak mohlo simultánně znamenat menší potřebu vlastnit rozsáhlý arsenál konvenčních zbraní a tím pádem větší stabilitu systému. Naopak menší počet jaderných zbraní nutnost rozšiřování svého arsenálu konvenčních zbraní a tak menší stabilitu systému. Jinými slovy „*na úrovni konvenčních zbraní, parita vede k neustálému podezřívání nebo válce, ale parita na nukleární úrovni vede k míru.*“⁴⁹

Této vlastnosti jaderných zbraní mohou využít aktéři, kteří nedisponují dostatečným množstvím konvenčních zbraní k zajištění vlastní bezpečnosti. Tu mohou navýšit ziskem jaderného arsenálu, pomocí něhož mohou odstrašit potencionální agresory. Nerovnováha ve výzbroji konvenčními zbraněmi je tak jedna ze zásadních hrozeb, která vede aktéry k získání jaderných zbraní, protože „*nukleární zbraně jsou většinou vnímány jako kompenzace k vyššímu množství konvenčních kapacit vlastněných protistranou.*“⁵⁰

Strach z užití jaderných zbraní však neznamená konec všem konfliktům mezi jadernými zeměmi. Ba naopak v případě pochopení fungování teorie odstrašení může počet konfliktů narůstat, aniž by však hrozila jakákoli jaderná zkáza. Tato situace se nazývá „stabilně-nestabilní paradox“. Jeho podstatou je, že válka mezi aktéry na makroúrovni je kvůli jaderným zbraním a hrozbě vzájemného sebezničení nemyslitelná, a proto se konflikty přesouvají na mikroúroveň. Makroúroveň zůstává stabilní, avšak na mikroúrovni se pravděpodobnost konfliktu za pomoci konvenčních zbraní zvyšuje a

⁴⁸ Anglická zkratka MAD vychází z anglického „Mutual assured destruction“, což lze do češtiny přeložit jako „vzájemně zaručené zničení“

⁴⁹ KUGLER, Jacek a Frank C. ZAGARE. *THE LONG-TERM STABILITY OF DETERRENCE*, s. 258

⁵⁰ LEAH, Christine a Adam B. LOWTHER. *Conventional Arms and Nuclear Peace*, s. 15

situace na mikroúrovni zůstává nestabilní. Akteři tak prosazují svoje zájmy za účelem získání benefitů na mikroúrovni a navzájem si uvědomují, že přesunutí konfliktu z mikroúrovně na makroúroveň je příliš riskantní. Vedené konflikty jsou tak značně omezené. Tuto situaci potvrzuje rovněž kvantitativní studie M. Kroeniga a R. Tragera, která zkoumala počty konfliktů mezi jadernými státy od roku 1950 do roku 1992 a která potvrzuje, že s jadernou stabilitou na makroúrovni se zvyšuje počet konfliktů na mikroúrovni.⁵¹

Podle Walze však „*možnost válčení na nižší úrovni není špatná cena za nemožnost válčení na vyšší úrovni.*“⁵² Je to právě tato myšlenka, která přivádí Walze a jemu podobné k názoru, že s rozšířením jaderných zbraní v mezinárodním systému se sníží vliv anarchie a strachu, čímž dojde k vyšší stabilitě v systému.⁵³ Mezi akademiky se však najde rovněž velké množství těch, kteří s tímto tvrzením nesouhlasí a naopak zastávají pozici, že jaderné zbraně by neměly být příliš rozšířeny, protože znamenají potencionální hrozbu pro celý svět.⁵⁴

Přestože jsem fyzické vlastnictví jaderných zbraní zařadil mezi materiální faktory ovlivňující bezpečnostní dilema, koncept vzájemného odstrašování je spíše psychologickým konceptem. Probíhá totiž v hlavách samotných aktérů a právě z toho důvodu je velmi složité, ne-li nemožné, míru odstrašení jednotlivých aktérů jakkoli měřit. Psychologická podstata teorie odstrašení je založena na premise, že racionálně uvažující aktéři jsou nuceni hodnotit možné následky svého jednání a poměřovat zisky a ztráty. Jelikož však racionálně uvažující aktér žije v anarchickém prostředí je nucen vždy počítat s nejhorší možnou variantou. Tou je jaderná válka. V případě jaderné války však hrozí vzájemná anihilace a náklady na vedení války jsou tak fatální a přesahují jakékoli potencionální zisky z vedení války.

⁵¹ KROENIG, Matthew a Robert F. TRAGER. *Nuclear Stability and Conventional War*

⁵² WALTZ, Kenneth N. Nuclear Stability in South Asia In: ART, Robert J. a Robert JERVIS. *International politics: enduring concepts and contemporary issues*, s. 258

⁵³ Např. WALTZ, Kenneth N. *More may be better*. In: SAGAN, Scott D. a Kenneth N. WALTZ. *The spread of nuclear weapons: a debate renewed : with new sections on India and Pakistan, terrorism, and missile defense*, p. 3-45

⁵⁴ Např. SAGAN, Scott D. *More will be worse*. In: SAGAN, Scott D. a Kenneth N. WALTZ. *The spread of nuclear weapons: a debate renewed : with new sections on India and Pakistan, terrorism, and missile defense*, p. 46-87

„Odstrašení tak nejlépe funguje, když rozhodující aktéři myslí, že válka bude strašlivá a destruktivní.“⁵⁵ Právě v této skutečnosti tkví tragický paradox teorie odstrašování, kdy nejlepším způsobem zajištění vlastní bezpečnosti je maximalizace devastačních následků možné jaderné války. V opačném případě, kdy jedna ze stran není přesvědčena, že následky odplaty za případný útok budou fatální, či se mu dokonce dokážou ubránit, model odstrašení přestává fungovat a bezpečnost klesá.

Z výše uvedeného je patrné, že základním předpokladem fungování teorie odstrašení je racionalita všech aktérů. Teorie odstrašování však přestává platit za situace, kdy alespoň jeden z aktérů je zcela iracionální a nehledí na poměr mezi potencionálním ziskem a ztrátou například ve jménu určité ideologie či náboženství. Za takové aktéra lze považovat například Che Guevaru, který během kubánské krize apeloval na své spojence i na Fidela Castra, aby ve jménu porážení kapitalismu zahájil jadernou válku proti USA, nehledě na případné následky pro SSSR a Kubu.

Přestože jaderné zbraně odstrašují potencionální útočníky a zvyšují tak bezpečnost aktérů, nelze zaměňovat pojmy defenzíva a odstrašení. Čistě defenzivní prostředky totiž neodstrašují. „*Odstrašení je dosaženo nikoli skrze schopnost bránit se, ale skrze schopnost trestat. Čistě odstrašující síly neposkytují žádnou obranu.*“⁵⁶ V jaderné době konflikt pro útočníka nekončí pouze porážkou v podobě odražení útoku, nýbrž přichází rovněž trest za jeho agresivní chování. Tento trest však nenásleduje pouze v případě neúspěšného útoku, ale dokonce také v situaci, ve které by mohl být ofenzivní pokus úspěšný. Útočník tak z důvodu, že za jeho agresivní chování přijde trest, v podstatě nemůže nikdy vyhrát. „*Potencionální následky využití jaderných zbraní jsou totiž natolik smrtící, že není téměř možné si v nukleární době představit dosažení významného vítězství.*“⁵⁷

⁵⁵ MEARSHEIMER, John. J. *Nuclear weapons and deterence in Europe*, s. 21

⁵⁶ Např. WALTZ, Kenneth N. *More may be better*. In: SAGAN, Scott D. a Kenneth N. WALTZ. *The spread of nuclear weapons: a debate renewed : with new sections on India and Pakistan, terrorism, and missile defense*, s. 5

⁵⁷ MEARSHEIMER, J. J. *Nuclear weapons and deterence in Europe*, s. 21

2.2.1.3 Poměr sil

Zásadní proměnnou působící na bezpečnostní dilema je rovněž relativní poměr sil jednotlivých aktérů. Přestože teorie bezpečnostního dilematu většinou počítá s mocensky srovnatelnými aktéry, v případě mocenské asymetrie může být bezpečnostní dilema umocňováno či naopak zcela redukováno.⁵⁸ Mocenská asymetrie sice umožňuje mocensky silnějšímu aktéru, který tak není v existenčním ohrožení, vyčkat a neuchylovat se tak k ukvapeným reakcím na akumulaci moci druhého aktéra, umožňuje mu však také zaútočit preventivně s menšími náklady.

Vzájemný poměr sil jednotlivých aktérů působí rovněž psychologicky. Zejména pak v případě asymetrie, kdy slabší stranu neustále ohrožuje nebezpečí možného devastačního útoku. Strach z potencionální agrese ji tak může vést k akumulaci moci a vyvolat bezpečnostní dilema. Silnější aktér může naopak využívat svého postavení k vyvíjení tlaku na slabšího aktéra.

2.2.1.4 Alianční politika

Alianční politika patří mezi jednu z forem akumulace moci. Jedná se však také o jednu z klíčových proměnných, které ovlivňují intenzitu bezpečnostního dilematu. Z taktických důvodů je totiž zásadní, jakou silou disponují spojenci a jakou protistrana.

Spojenectví a kooperace se silnými partnery může nejen případného agresora odstrašit, kolektivní bezpečnost navíc rovněž snižuje dynamiku bezpečnostního dilematu mezi spojenci. Stát se totiž v této situaci nemusí znepokojovat zbrojením ostatních jeho spojenců.

Problém však tkví opět v anarchickém uspořádání mezinárodních vztahů, kdy se jednotliví aktéři nemohou plně spolehnout na své partnery. Přijdou mu skutečně v případě nouze na pomoc, či nesběhnou dokonce k nepříteli? Jednotlivé státy mají totiž kromě obecných zájmů, mezi které patří například společná bezpečnost, rovněž partikulární zájmy. Snyder tak poukazuje na situaci, že bezpečnostní dilema funguje

⁵⁸ TANG, Shiping. *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*, s. 620-621

rovněž při hledání spojenců, ale i následně mezi spojenci.⁵⁹ Bylo by tak pro aktéry z racionálního pohledu velmi riskantní spoléhat se na utváření bezpečnostních režimů. Přesto však mezi státy mohou vznikat dohody a spolupráce. Jednou z těchto spoluprací je například dohoda o zákazu šíření jaderných zbraní, omezení počtu útočných lodí ve světových mořích apod.

Silný partner rovněž může působit jako nestranný regulátor konfliktu a přivést jednotlivé aktéry k jednacímu stolu, což může vést ke snížení vzájemného napětí. Partneři však primárně sledují svoje vlastní zájmy a samotnou existenci konfliktu mohou zneužít k vlastnímu prospěchu. Těmito příklady mohou být například zástupné konflikty, při kterých se mocnosti kvůli vzájemnému odstrašování navzájem konfrontují nepřímě na cizích územích.

2.2.1.5 Domácí politika

Kromě zahraniční politiky ovlivňuje dynamiku bezpečnostního dilematu rovněž domácí politika. Je-li jeden stát v silné nemilosti občanů druhého státu, je pro politika, jenž primárně následuje svůj zájem být opět zvolen do úřadu, sblížování se s nepřítelem rovno politické sebevraždě. Rovněž lobbistické skupiny zejména z pozic armády a zbrojního průmyslu mohou mít silný vliv na rozhodování aktérů.

Silný vliv mají rovněž samotné politické režimy konkrétních zemí. Jednou z teorií, kterou bezpečnostní teoretici používají při zkoumání vlivu povahy režimů na pravděpodobnost konfliktu je tzv. teorie demokratického míru (democratic peace theory). S počáteční myšlenkou teorie demokratického míru se můžeme setkat u Immanuela Kanta v jeho díle „K věčnému míru“. V této práci rozlišuje Kant režimy na republikánské a despotické, přičemž tvrdí, že republikánský typ vlády je podmínkou k naplnění vize věčného míru mezi státy. Svoji tezi zakládá Kant na předpokladu, že v republikánském režimu, kde je suverénem veškeré moci lid, jen stěží dojde

⁵⁹ SNYDER, Glenn H. *Security dilemma in alliance politics*, s. 462-468

k rozhodnutí lidu ke vstupu do války, protože je to právě lid, kdo je válkou následně nejvíce postižen.⁶⁰

Renesance Kantovy myšlenky přišla v průběhu 70. a 80. let, kdy jeho vizi převzali myslitelé patřící do liberální tradice mezinárodních vztahů. Ti přišli se dvěma základními přístupy teorie demokratického míru. První tzv. monadický, je založen na předpokladu, že demokratické režimy jsou ve svém jádru méně násilné a mají tak menší sklony vést války než režimy nedemokratické.⁶¹ Zatímco tento přístup byl několika autory zpochybněn, druhý tzv. dyadický přístup se stal široce přijímán. Jeho hlavní podstata je založena na tezi, že sice není možné reálně tvrdit, že by demokratické státy byly méně válečných, jsou však méně agresivní vůči sobě navzájem.⁶² Demokracie míru stojí podle Doylea na třech hlavních pilířích, které jim zabraňují válčit mezi sebou.⁶³ Prvním pilířem je liberální struktura politické moci ve státě (republican representatiton), která je navzájem oddělena, dochází v ní k vzájemnému vyvažování a politická rozhodnutí jsou tak více předpověditelná. Druhým pilířem je fundamentální uznání všeobecných lidských práv (ideological commitment to fundamental human rights) a posledním mezinárodní závislost (transnational interdependence), kde jednotlivé státy jsou na sobě závislé a to v několika ohledech, ať již ekonomicky či bezpečnostně. K existenci míru mezi demokratickými státy však sám žádný z pilířů nestačí, musí být přítomny všechny tři.⁶⁴

V případě, že se tedy bude jednat o demokratické státy lze očekávat, že mezi nimi bude docházet k redukci napětí, zvyšování vzájemné důvěry, snižování nejistoty a tím pádem také k redukci bezpečnostního dilematu.

⁶⁰ KANT, Immanuel. *K věčnému míru: filosofický projekt: o obecném rčení: je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*, s. 17

⁶¹ RUMMEL, Rudolph J. Libertarianism and International Violence. *The Journal of Conflict Resolution*, s. 28

⁶² DOYLE, Michael W. Liberalism and World Politics. *The American Political Science Review*, s. 1162

⁶³ DOYLE, Michael W. *Three Pillars of the Liberal Peace*, s. 463

⁶⁴ Tamtéž, s. 465

2.2.2 Psychologické faktory

Kromě materiálních faktorů mají na intenzitu bezpečnostního dilematu vliv rovněž psychologické faktory. Za účelem splnění cíle této práce byly mezi psychologické faktory zařazeny míra vzájemné hostility a sensibilita lídrů.

2.2.2.1 Míra vzájemné hostility

Obraz ostatních aktérů v aktérových očích, neboli jinými slovy úroveň pocíťované nenávisti k němu, je velmi podstatný a silný faktor ovlivňující bezpečnostní dilema. Pohlíží-li aktér na druhého aktéra jako na tradičního spojence či tradičního nepřítele je zcela zásadní a může vést k deeskalaci či naopak eskalaci spirály bezpečnostního dilematu.

Jakmile aktér vidí druhého aktéra jako agresora či naprosto odlišného jedince, je náchylnější k tomu, aby si chování aktéra vyložil jako agresivní a prudce reagoval na všechny jím provedené akce a zvýšil tak dynamiku bezpečnostního dilematu. Rovněž míra sensibility vůči tomuto aktérovi je značně nižší.

Obraz jednoho aktéra v očích druhého je formulován několika faktory. Mezi tyto faktory patří historická zkušenost, ideologie, podobnost režimu, náboženství, etnicita, kultura atd. Zejména u přetrvávajících rivalit (enduring rivalries)⁶⁵ prorůstá konflikt do vyobrazení druhého jako bytostného nepřítele, čemuž napomáhá vzájemná propaganda z obou stran, která vykresluje oponenta jako ztělesnění těch nejhorších vlastností. Mezi aktéry v takovém případě často vůbec žádné pokusy o smíření neprobíhají a na případné iniciativy jedné ze stran je na druhé pohlíženo s odstupem a nedůvěrou. Signalizovat tak dobré úmysly je v této situaci velmi složité. Podobná stav nastává také v případech značné odlišnosti aktérů. Naopak jsou-li si aktéři víceméně podobní a panuje-li mezi nimi přátelský kontakt, míra sensibility, je značně vyšší a snižuje se tak pravděpodobnost konfliktu a sklouznutí do spirály bezpečnostního dilematu.⁶⁶

⁶⁵ Přetrvávající rivality jsou charakterizovány neslučitelností zájmů dvou států, dlouhodobým trváním a opakujícími se násilnými střety mezi nimi. Viz. PAUL, Thazha V. *Cause sof the India-Pakistan enduring rivalry* In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 4-5

⁶⁶ Např. JERVIS, Robert. *Cooperation under security dilemma*, s. 174

V rámci mezinárodních vztahů se objevilo značné množství autorů, kteří tvrdili, že existuje určitá vazba mezi mírou hostility a ekonomickým propojením zemí. Podle Katherine Barbieri se v rámci mezinárodních vztahů objevily tři hlavní hypotézy týkající se obchodu a konfliktu.⁶⁷ První hypotéza je založena na předpokladu, že obchod podporuje mír. Druhá, že symetrické obchodní vztahy mohou podporovat mír, zatímco asymetrické mohou vést ke konfliktu. Poslední je pravým opakem první a tvrdí, že obchodní propojení může vést ke konfliktu.

První hypotéza vychází z liberální tradice a stojí na předpokladu, že mezi aktéry probíhá obchod dobrovolně, protože přináší jednotlivým aktérům určité benefity, které jsou lepší, než kdyby ekonomiky propojené nebyly. Hypotéza tak není postavena na samotném trhu, ale spíše na hrozbě případné ztráty ekonomických benefitů v případě, že by obchodní partneři proti sobě vedli vojenskou akci. Obchodní propojení navíc podle této hypotézy „*redukuje nedorozumění, zvyšuje pochopení, vede ke konvergenci kultur a posiluje formální a neformální instituce za účelem podpory trhu, což se přelévá i do dalších oblastí a vede k lepší kooperaci.*“⁶⁸ Podle liberální tradice tak existuje určitá spojitost mezi expandujícím trhem a mírem. S posilováním ekonomického propojení totiž simultánně roste velikost potencionálních ztrát z přerušení kooperace. Ruku v ruce s ekonomickým propojením se rovněž také snižuje vzájemná míra hostility a podporuje komunikace, což snižuje nedůvěru a nedorozumění mezi aktéry.

Druhá teorie vychází z neo-marxismu a odmítá samotný předpoklad, že obchod je vždy výhodný pro oba aktéry. V případě asymetrického obchodního postavení aktérů totiž může docházet k situaci, že „*obchod a ekonomická závislost je výhodná pro silné aktéry, avšak má za následek ekonomické a politické ztráty pro slabší aktéry.*“⁶⁹ Tato hypotéza byla sestavena zejména v návaznosti na asymetrický vztah rozvinutých a nerozvinutých zemí a předpokládá, že v případě asymetrického postavení a větší závislosti roste pravděpodobnost konfliktu.

Poslední hypotéza vychází zejména z marxisticko-leninistické tradice a je založena na myšlence, že simultánně se zvyšováním obchodu se zvětšuje

⁶⁷ BARBIERI, Katherine. *The liberal illusion*, s. 22

⁶⁸ Tamtéž, s. 27

⁶⁹ Tamtéž, s. 28

pravděpodobnost potencionálního konfliktu.⁷⁰ Podle této vize totiž kapitalismus vede ke konfliktu nejen mezi třídami, ale také ke konfliktu mezi samotnými kapitalisty o kontrolu nad zdroji a výrobními prostředky.

2.2.2.2 Míra sensibility

Přestože vlivem anarchie neexistuje v mezinárodních vztazích jistota a jednotliví aktéři nejsou schopni poznat reálné úmysly druhého aktéra, je možné pomocí sensibility alespoň částečně redukovat vliv anarchie a snižovat tak dynamiku bezpečnostního dilematu.

*„Sensibilita bezpečnostního dilematu je snaha a schopnost aktéra pohlednou za vlastní motivy a ukázat responzivitu směrem k potencionální komplexitě vojenských zájmů ostatních. Konkrétně se to týká schopnosti porozumět, jakou roli může mít strach na postoje a chování ostatních aktérů, včetně toho, že vlastní akce mohou vzbuzovat tento strach.“*⁷¹ Když nejsou aktéři schopni pochopit roli strachu a nejistoty, uvěří mýtu o jejich neohrožující povaze, neuvolní tak místo sensibilitě, spirála bezpečnostního dilematu se může roztočit. Když však aktér prokáže sensibilitu a signalizuje své dobré úmysly ostatním aktérům, existuje možnost snížení dynamiky bezpečnostního dilematu. Ostatní aktéři totiž mohou být přesvědčeni, že aktér není agresor, nestojí o konflikt, nýbrž má pouze zájem o zachování vlastní bezpečnosti. Signalizovat své dobré úmysly lze zejména třemi způsoby 1) vzájemnou dohodou mezi aktéry o současném a budoucím omezení ofenzivních zbraní 2) univerzálním zaváděním defenzívy 3) snížením vojenských kapacit.⁷²

⁷⁰ BARBIERI, Katherine. *The liberal illusion*, s. 35

⁷¹ BOOTH, Ken. and WHEELER, Nicholas J. *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*, s. 7

⁷² GLASER, Charles L. *Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help*, s. 67-70

3 Vlastní práce

3.1 Historie Indicko-pákistánských vztahů

Konflikt mezi Indií a Pákistánem trvá už více než půl století. Během tohoto období došlo mezi těmito státy celkem ke třem absolutním válkám, jedné omezené válce a několika menším konfliktům. Výsledkem tohoto napětí jsou obrovské ztráty na lidských životech a škody na majetku i přírodě, přesto se ani jedné straně nepodařilo převážit miskú vah definitivně na svoji stranu a spor ukončit.

Počátek konfliktu pramení z vyhlášení nezávislosti Britské Indie a s ní spojenou parciací regionu.⁷³ Zárodky konfliktu je však možné sledovat mnohem dřív. Před samotným dělením regionu se objevily dvě naprosto protichůdné vize států. Indický kongres, tvořený převážnou většinou hinduisty, usiloval o sekulární stát. Ten měl být založený na sekulárním nacionalismu a liberální demokracii. Zatímco Indický kongres nechtěl ve své vizi státu preferovat žádné náboženství, Muslimská liga postavila představu svého státu výhradně na náboženském a etnickém nacionalismu. Stát v jejich pojetí neměl být sekulární, nýbrž měl plnit funkci sjednotitele muslimské komunity v regionu. Tyto naprosto protichůdné vize státu stály za neschopností dosažení vzájemného konsenzu mezi Muslimskou ligou a Indickým kongresem ohledně budoucí podoby indického subkontinentu.⁷⁴

I přes nedosažení vzájemného konsenzu generální guvernér a místokráľ Britské Indie, lord Mountbatten, prohlásil, že vznik Pákistánu je nezbytný a rozhodl se území bývalé Britské Indie rozdělit mezi Indii a Pákistán na teritoriálním a náboženském základu. Oblasti s nadpoloviční muslimskou komunitou měly tvořit stát Pákistán, společně s oblastmi v jeho blízkém teritoriálním okolí. Ostatní území pak měla připadnout Indii. Dělení posvětil rovněž britský parlament 18. července 1947 přijetím

⁷³ GANGULY, Sumit a Devin T. HAGERTY. *Fearful symmetry: India-Pakistan crises in the shadow of nuclear weapons.*, s. 22-23

⁷⁴ PAUL, Thazha V. Cause of the India-Pakistan enduring rivalry In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 5

Zákona o nezávislosti Indie.⁷⁵ Dne 15. srpna 1947 tak dochází k vyhlášení nezávislosti Indie. Počínaje tímto datem se tak objevily na indickém subkontinentu 2 nové státy - Indie a Pákistán. Ty jsou od sebe odděleny tzv. Radcliffovou linií, která nese jméno podle britského právníka Cyrila Radcliffa. Ten stál v čele rozhraničovací komisi, jenž měly dělení Britské Indie na starost. Linie však v konečném důsledku nikterak nerespektovala geografické podmínky území. Vedla skrze pole, lesy, narušila síť zavlažovacích systémů a zapříčinila mohutné přesuny obyvatelstva na obou stranách. Linie rovněž rozdělila samotný Pákistán na území Západního Pákistánu (dnešní Pákistán) a Východního Pákistánu (dnešní Bangladéš), které od sebe oddělovalo několik tisíc kilometrů.

Součástí Britské Indie bylo rovněž 562 knížecích států. Ty přestože spadaly pod autoritu britské koruny, měly své vlastní vládcy a značnou autonomii.⁷⁶ Panovníkům těchto států byla dána možnost výběru připojení se buďto k Indii, nebo k Pákistánu. Zpravidla se vládci rozhodovali podle náboženského nebo teritoriálního klíče a nedocházelo tak k problémům. Ty se objevily pouze u 3 knížecích států. Byly jimi Džúnágadh, Hajdarábád a zejména pak oblast Džammú a Kašmír.⁷⁷

Většinou část obyvatelstva Džammú a Kašmíru tvořili muslimové, samotný vládce maharádža Hari Singh byl však hinduistou. Aby zabránil nepokojům mezi náboženskými skupinami v jeho zemi, rozhodl se nepřidat k žádné straně. Jeho rozhodnutí se však neshledalo s pochopením u jeho západních sousedů. Pákistánský guvernér Muhammad Alí Džinnáh se rozhodl maharádžu pod záminkou léčebné cesty do Kašmíru přesvědčit o výhodách připojení k Pákistánu. Ten však odmítl a dokonce nechal Džinnáha ze země vyhostit. Vyhlášení nezávislosti a urážka vysokého státního činitele byla považována za porušení pravidel parciace a Pákistán se tak rozhodl převzít otěže do vlastních rukou. Učinil tak s podporou pašunských radikálů, kteří provedli 22.

⁷⁵ NATIONAL ARCHIVES. Indian Independence Act, 1947. [online]. Dostupné z: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1947/30/pdfs/ukpga_19470030_en.pdf

⁷⁶ CHOPRA Pran N. *A comprehensive history of modern India*, s. 137

⁷⁷ MIR, Mushtaq A. *India – Pakistan; the History of Unsolved Conflicts*, s. 104-105

října 1947 invazi do Džammú a Kašmíru. Ti měli s podporou pákistánských zbraní a pěší divize pákistánské armády obsadit hlavní město Šrínagar a maharádžu svrhnout.⁷⁸

Hari Singh v obležení radikálů a pákistánských vojsk apeloval na Indii, ať mu v boji pomůže. Indie souhlasila, avšak podmínkou její pomoci bylo následné připojení území Džammú a Kašmíru k Indii. Maharádža souhlasil a 26. října 1947 tak oficiálně podepsal dokument přidružující knížecí stát Džammú a Kašmír k Indii, načež Indie spustila vojenskou akci a obsadila Šrínagar.⁷⁹ Právě tento akt je považován za počátek první války mezi Indií a Pákistánem, jakož i samotného konfliktu těchto zemí, a to i přes skutečnost, že k oficiálnímu vyhlášení války mezi zeměmi nikdy nedošlo.

Indickým jednotkám se povedlo pákistánský útok na hlavní město odrazit a zahájit protiofenzívu. V této době však již Pákistán kontroloval přibližně jednu třetinu území tohoto knížecího státu. Indie tak podala s odkazem na 34. a 35. článek Charty OSN stížnost na chování Pákistánu. Rada Bezpečnosti OSN stížnost projednala a vydala roku 1948 nejprve rezoluci 39⁸⁰ a později rezoluci 47⁸¹, jimiž ustanovila zprvu tříčlennou a následně pětičlennou Komisi OSN pro Indii a Pákistán (UNCIP). Ta měla sledovat situaci a navrhnout možnost mírového řešení konfliktu. Návrh komise spočíval v první řadě ve stažení vojsk obou zemí a následném vyhlášení plebiscitu o budoucnosti Džammú a Kašmíru. Ani jedna strana však nebyla ochotna udělat první smířlivý krok a boje tak pokračovaly. Mírového souhlasu bylo dosaženo až v prosinci 1948, kdy došlo následně pod dohledem OSN dne 1. 1. 1949 ke klidu zbraní a vyslání vojenských pozorovatelů UNMOGIP do pohraniční oblasti. Ti měli vymezit demarkační linii mezi Indií a Pákistánem. Tzv. Linie příměří byla nakonec stanovena na místech, kde skončily boje.⁸² Došlo tak oficiálnímu rozdělení Džammú Kašmíru, kdy 1/3 připadla Pákistánu a zbylé 2/3 Indii. Tímto téma Kašmíru načas utichlo, ale nevymizelo.

⁷⁸ GANGULY, Sumit a Paul S. KAPUR. *India, Pakistan, and the bomb: debating nuclear stability in South Asia*, s. 13

⁷⁹ GOVERNMENT OF JAMMU AND KASHMIR: DEPARTMENT OF LAW AND PARLAMENTARY AFFAIRS: Instrument of Accession of Jammu and Kashmir.[online]. Dostupné z: http://jklaw.nic.in/instrument_of_accession_of_jammu_and_kashmir_state.pdf

⁸⁰ UN GENERAL ASSEMBLY. *Resolution 39/48* [online]. Dostupné z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/39\(1948\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/39(1948))

⁸¹ UN GENERAL ASSEMBLY. *Resolution 47/48* [online]. Dostupné z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/47\(1948\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/47(1948))

⁸² Později přejmenována na hranici kontroly

Opět se vynořilo na scénu až po čínsko-indické válce v roce 1962. Ta byla vyvolána sporem o území mezi těmito zeměmi a následná v konečném důsledku skončila pro Indii naprostým debaklem. Pákistánu se tak naskytla možnost znovuotevřít téma Kašmíru v situaci, kdy neustále posilující Indie byla v méně bezpečné pozici.⁸³

V rámci vojenské operace „Gibraltar“ Pákistán plánoval rychlé obsazení celého Kašmíru, následné vyhlášení příměří a vyvolání plebiscitu.⁸⁴ Za tímto účelem bylo nejprve na území Kašmíru vysláno několik guerillových jednotek, které měly vyvolat občanské povstání vůči indickým autoritám a připravit tak pozici pro pozemní invazi. Vojenská akce však byla v konečném důsledku neúspěšná. Přestože se podařilo obsadit jedinou přístupovou cestu z Indie do Kašmíru, Indie podnikla o několik dní později protiútok v Pandžábu směrem k městům Láhaur a Sialkot, kde dosáhla značných vojenských úspěchů.

Během druhé války v Kašmíru utrpěly obě strany značné ztráty. Jednalo se totiž o poměrně rozsáhlý konflikt. O velikosti konfliktu svědčí skutečnost, že bitva o Sialkot patřila s celkovým počtem okolo 600 tanků k jedné z největších tankových bitev od konce druhé světové války.⁸⁵ Situaci v regionu se snažily uklidnit mocnosti, zejména USA a VB, které vyhlásily embargo na dovoz zbraní. I přes angažmá RBOSN, které nutilo oba státy k okamžitému klidu zbraní, však ke klidu v oblasti nedošlo. Úspěšnější byla až lednová mírová konference roku 1966. Ta proběhla pod záštitou SSSR a jejím výsledkem bylo uzavření tzv. Taškentské deklarace.⁸⁶

Třetí válka mezi Indií a Pákistánem proběhla v roce 1971 a na rozdíl od předešlých konfliktů nebyla hlavním tématem oblast Kašmíru, nýbrž pákistánská domácí politika. Válka trvala pouze třináct dní, i přesto však byla nejbližší k rozřešení celé situace mezi Indií a Pákistánem. Konflikt byl vyvolán povstaleckými nepokoji ve Východním Pákistánu, kde od neúspěšné druhé indicko-pákistánské války rostl

⁸³ GANGULY, Sumit a Devin. T. HAGERTY *Fearful symmetry: India-Pakistan crises in the shadow of nuclear weapons*, s. 28

⁸⁴ INDURTHY, Rathnum. *Kashmir between India and Pakistan, An intractable conflict, 1947 to present*, s. 7

⁸⁵ GANGULY, Sumit a Devin. T. HAGERTY *Fearful symmetry: India-Pakistan crises in the shadow of nuclear weapons*, s. 30

⁸⁶ MINISTRY OF EXTERNAL AFFAIRS: GOVERNMENT OF INDIA. Tashkent Declaration 1966[online]. Dostupné z: <http://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/5993/Tashkent+Declaration>

bengálský separatismus. Situace vyvrcholila v roce 1970, kdy ve volbách do Národního shromáždění vyhrála Lidová fronta. Ta měla jako jedno z hlavních cílů svého programu vyhlášení autonomie Bengálska. Pákistánský prezident Yahya Khan však i přes výsledek voleb nechtěl dovolit lídru Lidové fronty Madžíburu Rahmánovi sestavit vládu. Nerespektování výsledku voleb ze strany prezidenta a volání po nových volbách z tábora Lidové strany vedlo k masovým protestům a nepokojům ve Východním Pákistánu.⁸⁷ Pákistánská vláda na tyto iredentistické požadavky reagovala posláním vojsk, čímž vypukla občanská válka.

Následkem občanské války se téměř 10 milionů uprchlíků z Východního Pákistánu snažilo hledat bezpečí v Indii.⁸⁸ Indie však tuto uprchlickou vlnu označila jako vlastní ohrožení. Rozhodla se tak podpořit rebely a provést invazi do Východního Pákistánu. Indii se v tomto konfliktu podařilo využít svou rostoucí moc. Minimálně od druhé poloviny 60. let totiž začala značně posilovat a podařilo se ji tak převážít miskou vah na svoji stranu. Pákistánu se nedostalo zahraniční pomoci od svých spojenců a dne 16. prosince 1971 tak byla pákistánská vojska nucena kapitulovat, načež následovalo vyhlášení samostatného státu Bangladéš. Válečná situace vedla oba státy dne 2. července 1972 k podpisu Simelské dohody. Ta přejmenovala Linii příměří na Linii kontroly a oba státy se zavázaly k respektování této linie, dokud nedojde ke konečnému ustanovení jejich vzájemných hranic.⁸⁹

Velmi důležitou událostí, která zásadně ovlivnila indicko-pákistánský konflikt, byla sovětská invaze v Afghánistánu. Přestože měly Spojené státy s Pákistánem dobré vztahy už v 50. letech 20. století, během 60. let tyto vztahy upadly a byly opět posíleny právě situací v Afghánistánu.⁹⁰ Vlivem své geografické polohy se totiž Pákistán stal klíčovým partnerem USA a jejich zahraniční politiky v rámci studené války. Do stažení sovětských vojsk z Afghánistánu přišlo z USA do Pákistánu v podobě vojenské a

⁸⁷ GANGULY, Sumit a Paul S. KAPUR. *India, Pakistan, and the bomb: debating nuclear stability in South Asia*, s. 14

⁸⁸ GANGULY, Sumit a Devin. T. HAGERTY *Fearful symmetry: India-Pakistan crises in the shadow of nuclear weapons*, s. 32

⁸⁹ MINISTRY OF EXTERNAL AFFAIRS: GOVERNMENT OF INDIA. *Simla Agreement 1972*[online]. Dostupné z: <http://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/5541/Simla+Agreement>

⁹⁰ GANGULY, Sumit a Devin. T. HAGERTY *Fearful symmetry: India-Pakistan crises in the shadow of nuclear weapons*, s. 69

ekonomické pomoci téměř 7 miliard amerických dolarů a kvalitní zbrojní arsenál.⁹¹ Americké peníze a zbraně tak umožnily Pákistánu modernizovat svoji armádu. Ta sice nedosahovala kvantitativní indické armády, disponovala však kvalitativní výhodou. Na sblížení USA a Pákistánu, reagoval SSSR prohloubením svých vztahů s Indií. S odchodem sovětských vojsk z Afghánistánu však odešla rovněž podpora USA směrem k Pákistánu. Stejně tak Sovětský svaz, který měl vlastní ekonomické potíže, snížil svou podporu Indie.

Poslední větší vojenská konfrontace mezi Indií a Pákistánem proběhla v roce 1999 a vešla ve známost jako Kargilský konflikt. Tato v pořadí celkem 4. válka mezi Indií a Pákistánem byla však ve srovnání s předchozími konflikty zásadně jiná. Jednalo se o válku, která byla záměrně oběma stranami omezována. Co se změnilo, že země, které reagovaly v minulosti na jakoukoli provokaci ze strany druhého aktéra tvrdou vojenskou protiakcí, se snažily válku co nejvíce omezovat?

Za změnou chování obou států stojí jaderné zbraně.⁹² Ty se podařilo nejprve získat Indii, která oficiálně provedla jaderné testy 11. a 13. května 1998. O pár dnů později dne 28. května 1998 vlastnictví jaderných zbraní ohlásil také Pákistán⁹³. Indie a Pákistán tak rozšířily počet oficiálních jaderných velmocí na osm.⁹⁴ Obě země tak vystoupily zpoza závěsu a oficiálně deklarovaly vlastnictví jaderných zbraní, o kterém se spekulovalo již nějakou dobu.

Indie zpočátku oficiálně deklarovala, že nemá zájem o vlastnictví jaderných zbraní, nicméně postupem času svůj postoj změnila. Vlastnictví jaderných zbraní se pro ni stalo klíčovým tématem z hlediska prestiže, případného konfliktu s Čínou a až druhotně kvůli Pákistánu. Naopak pro Pákistán byla hlavním důvodem akvizice jaderných zbraní neustále posilující se moc Indie, která ohrožovala jeho pocit bezpečí. Pákistánskou touhu po jaderných zbraních také značně posílila zkušenost z roku 1971,

⁹¹ GANGULY, Sumit a Devin. T. HAGERTY *Fearful symmetry: India-Pakistan crises in the shadow of nuclear weapons*, s. 69-70

⁹² WALTZ, Kenneth N. Nuclear Stability in South Asia In: ART, Robert J. a Robert JERVIS. *International politics: enduring concepts and contemporary issues*, s. 254

⁹³ GANGULY, Sumit a Paul S. KAPUR. *India, Pakistan, and the bomb: debating nuclear stability in South Asia*, s. 19

⁹⁴ Mezi jaderné mocnosti se v té době považovaly Čína (1964), Francie (1960), Indie (1998), Izrael (nejspíše 1979), Pákistán (1998), Rusko (1949), Velká Británie (1952) a Spojené státy (1945)

kteřá nejenže oslabila Pákistán teritoriálně a vojensky, nýbrž také poukázala na nespolehlivost spojenců.

Kargilský konflikt započal vniknutím pákistánských vojáků za sjednanou Linii kontroly. Indie však na rozdíl od předešlých válek nereagovala na pákistánskou agresi masivním protiútokem, ale pouze posláním pozemních jednotek a letectva do oblastí a posílenou kontrolou hranic. Situace byla nakonec vyřešena za pomoci americké diplomacie stažením pákistánských jednotek z indického území zpět za linii kontroly.

3.2 Faktory ovlivňující bezpečnostní dilema

3.2.1 Materiální:

3.2.1.1 Konvenční zbraně

Odlišit obranné zbraně od útočných je složité, slovy Mearsheimera dokonce nemožné.⁹⁵ Samotné odlišení zbraní by si zasloužilo vlastní separátní výzkum, proto se mu v této práci nebudu věnovat. Navíc samotné dostupné informace jsou velmi zkreslené a nesourodé. Na pořizování konvenčního arsenálu má však nepopíratelně vliv geografie a technologie.

Geografická poloha, terén, podnebí, to vše ovlivňuje průběh války. Výhodná obranná pozice nejenom odstraňuje potencionální nepřitele, rovněž také zvyšuje pocit bezpečí. Zvýšený pocit vlastního bezpečí tak nenutí aktéry zvyšovat své vojenské kapacity a ohrožovat tímto počínáním ostatní aktéry. Rovněž dává aktérům více času na rozhodování a případné vyjasnění situace. Geografické prvky posilující defenzívu tak mohou mít silný vliv na fungování bezpečnostního dilematu.

Indie a Pákistán nejsou od sebe naprosto izolovanými ostrovy, nýbrž se společně nacházejí na Indickém subkontinentu. Mají mezi sebou okolo 3 323 km dlouhou pozemní hranici vedoucí od Himalájí k Arabskému moři.⁹⁶ Není tak divu, že v každé oblasti hranic se uplatňuje jiná vojenská strategie. Původní Radcliffova linie navíc byla

⁹⁵ MEARSHEIMER, John J. *Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part II)*, s. 234

⁹⁶ MAP OF INDIA AND PAKISTAN. *Maps of India*[online]. Dostupné z: <http://www.mapsofindia.com/neighbouring-countries-maps/india-pakistan-map.html>

určena zcela uměle, na základě náboženského klíče, což značně limituje schopnost defenzívy hranici v jejích určitých místech bránit. Z tohoto důvodu je bezpečnost hranic vytvářena uměle na základě demilitarizovaných pásem, vodních příkopů, ostnatých drátů, nárazníkových zón apod.

Celkově lze hranici mezi Indií a Pákistánem rozdělit na 3 oblasti.⁹⁷ První oblastí je Severní Kašmír. Jedná se o hornatou a zalesněnou oblast s úzkými cestami. Právě tento terén znesnadňuje pohyb vojenských vozidel a velkých formací, což značně zvýhodňuje defenzívu. Situace potencionálního útočníka je tak v této situaci značně ztížena dokonce i v případě, že disponuje několikanásobně větším vojskem. Naopak obránci je v této části hranice poskytnuta strategická výhoda a čas na vojenskou podporu. Vysoká nadmořská výška rovněž způsobuje, že kritickou proměnnou je počasí. Případná ofenzíva může být totiž prováděna jen v určitých dnech v roce. Druhá část hranice od Jižního Džammú a Kašmíru přes Pandžáb do severního Rádžasthánu je specifická svou rozsáhlou několika tisícikilometrovou sítí závlahových kanálů. Ty nejenže samy o sobě poskytují obránci značnou výhodu, rovněž však byla tato síť upravena právě pro účel zvýšení obrany. V oblasti tak nalezneme velké množství bunkrů, minová pole, těžkou palebnou techniku a další defenzivní zařízení. Případný útok tak opět vyžaduje značnou převahu ofenzívy a dává obránci strategickou výhodu a čas na případnou reakci. Třetí část hranic tvoří provincie Sindh. Tato oblast je sice také opevněna, nikoli však jako předchozí části. Tento region je pomyslnou "Achillovou patou" Pákistánu a byla skrze ni prováděna většina indických útoků.

Geografie sice poskytuje případnému obránci určitou výhodu a umožňuje slabší obraně se poměrně efektivně bránit přesile, hranice mezi Indií a Pákistánem je však velmi dlouhá a není stejně bezpečná ve všech svých místech. Hranice neposkytuje ani jednomu z aktérů dostatečnou defenzivní výhodu, aby se mohl cítit naprosto bezpečně. O této skutečnosti svědčí také historické události, kdy k prolomení hranice dochází poměrně často i přes velmi vysokou míru ochrany těchto hranic. Oba státy jsou tak nuceny neustále investovat velké části svého rozpočtu do nových vojenských kapacit.

⁹⁷ LADWIG III, Walter C. *Indian Military Modernization and Conventional Deterrence in South Asia*, s. 13-17

Technologie je další klíčovou proměnnou, která ovlivňuje bezpečnost státu. Kvalitní technologie dává svému vlastníkovvi nejen výhodu v samotném boji, ale působí také jako psychologický faktor, který odrazuje nepřítele a zvyšuje vlastní pocit bezpečí. Technickou výhodu zejména díky podpoře ze zahraničí drží ve svých rukou Pákistán.⁹⁸ Tato výhoda však není nikterak propastná a státy jsou na tom téměř stejně. Pákistán takticky využíval svoji technologickou převahu v minulosti k oslabování indické vojenské početní převahy. V posledních letech, po snížení zájmu USA o danou oblast, však podpora vojenských kapacit ze strany USA směrem k Pákistánu klesla a to dokonce o více než 50 %.⁹⁹ Simultánně s tímto poklesem podpory vojenských kapacit Pákistánu ze zahraničí, dochází v Indii k navyšování rozpočtu na obranu a technologické modernizaci. Rychlost modernizace indické armády však komplikují vysoké náklady na platy a důchody vojáků, které by se měly dokonce v nejbližších letech neustále zvyšovat.¹⁰⁰ Pákistán však i tak ztrácí svojí technologickou převahu. Je totiž velmi nepravděpodobné, že čínská podpora bude v budoucnu schopna kompenzovat absenci pomoci ze Spojených států. Indická ekonomika navíc roste nesrovnatelně rychleji než pákistánská a s vysokou pravděpodobností Pákistán tak nebude schopen držet s rostoucí Indií krok a dojde k převážení technologické mísky vah na stranu Indie.¹⁰¹

Přestože je technologie velmi klíčovou proměnnou, která umožňuje Pákistánu alespoň částečně neutralizovat početní převahu Indie, v indicko-pákistánském konfliktu nehraje závažnou roli a nemá tak zásadní vliv na fungování bezpečnostního dilematu. To se prokázalo například během druhé a třetí indicko-pákistánské války. Indie totiž byla schopna v obou válkách pákistánskou technologickou dominanci, která je založena zejména na kvalitním letectvu, anulovat nasazením většího množství pozemních jednotek.

⁹⁸ PAUL, Thazha V. Cause of the India-Pakistan enduring rivalry In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 5

⁹⁹ MASON, Shane. *MILITARY BUDGETS in INDIA and PAKISTAN: Trajectories, Priorities, and Risk*, s. 28

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 20

¹⁰¹ IMF. *Nominal GD*[online]. Dostupné z:

<http://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/IND>

3.2.1.2 Jaderné zbraně

Získáním jaderných zbraní se situace na indickém subkontinentu zásadně změnila. Potencionální konflikt totiž od této doby dosahuje zcela jiných rozměrů. Historii indicko-pákistánského konfliktu tak může rozdělit na dvě období - předjaderné a jaderné. Obě období se liší počtem, četností a intenzitou krizí a rovněž také užitými strategiemi.¹⁰²

Předjaderné období se datuje od samotného vzniku obou zemí (1947) do roku, kdy obě strany provedly oficiální jaderné testy (1988). V tomto období docházelo, zejména v počátku často ke krizím, postupem času se však jejich frekvence zpomalila, zejména pak po roce 1971. Celkem v tomto období došlo mezi Indií a Pákistánem k 8 větším mezistátním krizím, které vedly ke třem válkám¹⁰³. Vysoký počet válek v tomto období tak reflektuje používání války jako strategie řešení konfliktů.

V jaderné éře je však válka nemyslitelná. V tomto období stále dochází k mezistátním krizím, jejich počet je dokonce téměř stejný, přestože se jedná o časově kratší horizont. Přes svoji krutost a potenciál však krize eskalovala ve válku pouze v jedné situaci.¹⁰⁴ A to lze Kargilský konflikt považovat nikoli za válku absolutní jako v předchozích třech případech, ale za válku omezenou, která neměla v indicko-pákistánském konfliktu obdoby. S existencí jaderných zbraní, tak došlo také ke změně taktiky vedení války. Indie si už nemůže dovolit vést totální válku, ale je nucena ji limitovat. Rovněž Pákistán revidoval svoji taktiku a zaměřil se na podporu odpůrců Indie a vedení nízké až střední intenzity bojů.¹⁰⁵

¹⁰² KHAN, Saira. Nuclear weapons and the prolongation of the India-Pakistan rivalry In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 156-177

¹⁰³ Konflikt v Džúnágadhu (1947-1948), první válka v Kašmíru (1947-1949), konflikt v Hajdarábádu (1948), konflikt v Pandžábu (1951), Rann of Kutch (1965), druhá válka v Kašmíru (1965-1966), třetí indicko-pákistánská válka (1971), operace brasstack (1987)

¹⁰⁴ Krize v Kašmíru (1990), Kargilská válka (1999), útok na indický parlament (2001), útok na vojenskou základnu v Kaluchu (2002), teroristický útok v Bombaji (2008), konflikt v Uri (2016)

¹⁰⁵ KHAN, Saira. Nuclear weapons and the prolongation of the India-Pakistan rivalry In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 168

Pro některé autory dokonce zisk jaderných zbraní a s ním spojená teorie odstrašování nejlépe vysvětlují absenci většího konfliktu v regionu v poslední době.¹⁰⁶ To co dříve bylo dostatečným důvodem pro začátek války, dnes k takové situaci již nevede. To však neznamená, že jsou jaderné zbraně prostředky míru či garanty bezpečnosti a stability. Jsou spíše strašákem.

Jak je patrné z výše napsaného, konflikty mezi Indií a Pákistánem i nadále probíhají, nelze tak říci, že by situace mezi oběma zeměmi byla více stabilní než v minulosti. Konflikty se pouze přesouvají z makroúrovně na mikroúroveň. Mezi Indií a Pákistánem tak můžeme sledovat vlastnosti stabilně-nestabilního paradoxu. Přestože se pravděpodobnost konfliktu na makroúrovni blíží k nule, pravděpodobnost konfliktu na mikroúrovni zůstává vysoká. Jaderné zbraně tak neřeší konflikty, pouze stabilizují makroúroveň. Situace se však nikterak nemění a zůstává nevyřešená. Nemyslitelnost války na makroúrovni tak umožňuje prosazovat své zájmy a získávat benefity na mikroúrovni.

Zisk jaderných zbraní byl pro Pákistán klíčový. Svědčí o tom mimo jiné skutečnost, že den, kdy oficiálně proběhly v Pákistánu úspěšné jaderné testy, se stal státním svátkem.¹⁰⁷ Pákistán touto akvizicí získal důležitou páku na Indii, kterou se mu daří rušit indickou konvenční převahu bez nutnosti se spoléhat na zahraniční podporu. Ta je totiž, jak se v historii konfliktu mnohokrát ukázalo, velmi nespolehlivá. Pro Indii byla akvizice jaderných zbraní rovněž důležitá pro vztah k Pákistánu, avšak primárně kvůli vztahu s Čínou a rovněž jako symbol prestiže. Jaderný arsenál Pákistánu se odhaduje na 130 raket, což je o 20 raket více, než je odhadovaný počet jaderného arsenálu Indie.¹⁰⁸ Zásadní však není počet raket, ten je vesměs stejný, ale strategie užití jaderných zbraní. Zatímco pro Indii slouží jaderné zbraně oficiálně jako odstrašení útoku ostatních a odmítá iniciovat jaderný útok, Pákistán tento princip nepoužití

¹⁰⁶ Např. GANGULY, Sumit a Devin T. HAGERTY. *Fearful symmetry: India-Pakistan crises in the shadow of nuclear weapons*, s. 188

¹⁰⁷ „Den velikosti“ (Youm-e-Takbir) připadá na 28. května a oslavuje pákistánské úspěšné provedení jaderných testů v roce 1988

¹⁰⁸ KRISTENSEN, Hans M. a Robert S. NORRIS. Indian nuclear forces, 2015. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online], s. 77

jaderného útoku jako první (no-first-use) odmítá. K jadernému útoku ze strany Pákistánu tak není potřeba útoku jadernými zbraně nejprve na Pákistán.¹⁰⁹

Zastánci jaderného odstrašování často používají odkaz na období studené války. Situace mezi Spojenými státy a Sovětským svazem v období studené války je však od současné situace mezi Indií a Pákistánem v několika aspektech značně odlišná. Vasquez hovoří o 6 faktorech, které kromě jaderných zbraní v tomto období zamezovaly válkám.¹¹⁰ Těmito faktory jsou absence sporu o teritorium, vzájemná tolerance statusu quo, faktor historického odstrašení z první a druhé světové války, vzájemně nastavená pravidla, zkušenosti s řešením krizí a omezení zbrojení. Tyto faktory podle autora v případě Indie a Pákistánu zcela chybí a nemůžeme tak s jistotou říci, že jaderná válka nenastane.

Gaguly a Hagerty přišli s třemi možnými tragickými scénáři, jak by mohla vypuknout jaderná válka mezi Indií a Pákistánem.¹¹¹ První možností je, že jeden z aktérů i přes iracionalitu svého chování bude chtít konflikt vyřešit silou na makroúrovni. Druhou možností je preventivní útok vyvolaný z neoprávněného pocitu strachu. Posledním je neúmyslný útok vyvolaný například špatnou manipulací nebo chybou systému. Třetí možnosti nahrává rovněž situace, že zatímco během studené války se dolet raket mezi USA a SSSR odhadoval na 20 min, v dnešní době v kontextu Indie a Pákistánu se takto doba odhaduje na pouhé 2 minuty.¹¹²

3.2.1.3 Poměr sil

Výsledkem dělení Britské Indie byly dva asymetricky mocné státy. Velikost této asymetrie však nebyla nikterak propastná. Po neúspěšné čínsko-indické válce však Indie prošla modernizací a značně mocensky posílala, čímž rozdíl mezi zeměmi začal narůstat. V roce 1971 se Indii podařilo velikosti této asymetrie využít v tzv.

¹⁰⁹ Např. GANGULY, Sumit a Devin T. HAGERTY. *Fearful symmetry: India-Pakistan crises in the shadow of nuclear weapons*, s. 196-197

¹¹⁰ VASQUEZ, John A. *The India-Pakistan conflict in light of general theories of war, rivalry, and deterrence* In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*. s. 74-77

¹¹¹ GANGULY, Sumit a Devin T. HAGERTY. *Fearful symmetry: India-Pakistan crises in the shadow of nuclear weapons*, s. 198-201

¹¹² SINGH, Harjeet. Pakistan: A Geo-Political Analysis. *CLAWS Journal*, s. 46-47

bangladéšské válce za nezávislost. Po vyhlášení samostatného Bangladéše se propast mezi státy ještě více rozestoupila.

Indie dominuje ve srovnání s Pákistánem ve většině statistik. Nachází se na třikrát větším území.¹¹³ Má téměř sedmkrát více obyvatel.¹¹⁴ Nominální hodnota jejího HDP dosahuje více než sedminásobku pákistánského.¹¹⁵ Výdaje na její obranu jsou větší více než pětkrát.¹¹⁶ Disponuje rovněž dvakrát větším vojskem.¹¹⁷ Při vzájemném srovnání růstu nominálního důchodu ve stálých cenách za jednotlivá období¹¹⁸ a růstu výdajů na obranu ve stálých cenách za jednotlivá období,¹¹⁹ je patrné, že pokud nedojde k neočekávané změně podmínek, tato propastná asymetrie mezi oběma zeměmi bude neustále narůstat. Obě tyto veličiny totiž v případě Indie rostou téměř exponenciálně, zatímco v případě Pákistánu dochází pouze k pozvolnému přírůstku.

Ve vzájemné konfrontaci se však Indii nikdy nepodařilo, i když v roce 1971 tomu byla velmi blízko, tuto asymetrii definitivně využít ve svůj prospěch. Je tomu zejména kvůli tomu, že Pákistán je schopen tuto asymetrii redukovat. Paul tuto situaci, kdy slabší aktér je schopen vyvažovat asymetrii, nazývá zkrácená asymetrie (truncated assymetry).¹²⁰ Podle tohoto autora využíval Pákistán v průběhu let tři zásadní způsoby, kterými značnou asymetrii mezi oběma zeměmi narovnával - svou strategii, alianční politiku a jaderné zbraně.¹²¹

Pákistánská strategie dokázala velmi dobře využívat terén. Menší jednotky byly v terénu špatně detekovatelné a dařilo se jim špatně se pohybující velké indické armádě

¹¹³ WORLD BY MAP. *Land Area*[online]. Dostupné z: <http://world.bymap.org/LandArea.html>

¹¹⁴ WORLD METERS. *Countries in the world by population (2017)* [online]. Dostupné z: <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>

¹¹⁵ IMF. *Nominal GDP*[online]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/IND>

¹¹⁶ SIPRI. *Military Expenditure Database 2017*[online]. Dostupné z: <https://www.sipri.org/databases/milex>

¹¹⁷ GLOBAL FIREPOWER. *Comparison Results of World Military Strengths: Military power comparison results for India vs. Pakistan*[online]. Dostupné z: <http://www.globalfirepower.com/countries-comparison-detail.asp?form=form&country1=india&country2=pakistan&Submit=COMPARE>

¹¹⁸ IMF. *Nominal GDP*[online]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/IND>

¹¹⁹ SIPRI *Military Expenditure Database 2017*[online]. Dostupné z: <https://www.sipri.org/databases/milex>

¹²⁰ PAUL, Thazha V. Cause of the India-Pakistan enduring rivalry In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 5

¹²¹ Tamtéž, s.5

činit značné ztráty. Pákistán rovněž využíval v konfliktu s Indií momentu překvapení. Ten byl založen na nečekaném rychlém útoku a následném zahájení jednání nebo bránění dobyté pozice. Jednou z taktik byla také podpora separatistických a teroristických skupin působících na indickém území. Menší pákistánská armáda je také schopna se rychleji mobilizovat a pohybovat než je tomu u armády indické.

Pákistán svou strategickou geopolitickou polohou rovněž dokázal na svoji stranu získávat alianční spojence. Mezi hlavní partnery Pákistánu patří zejména Čína a Spojené státy. Čína využívá indicko-pákistánského napětí k oslabení indické mocenské pozice v regionu. USA zase byly schopny skrze Pákistán operovat v dané oblasti a prosazovat své partikulární zájmy. Oba spojenci přinesli Pákistánu nemalé finanční zdroje a kvalitní vojenskou techniku. Strategie a alianční politika byly klíčové do konce 90. let, kdy obě země získaly jaderné zbraně. Právě nukleární hrozba, které není Indie i přes svoji značnou mocenskou převahu schopna uniknout, je hlavním faktorem, který tuto asymetrii momentálně narovná a neumožňuje Indii využít všechnu svou sílu.

Bezpečnostní dilema zpravidla působí mezi stejně silnými aktéry. V případě, že mezi aktéry je značná asymetrie, jedna strana získává značnou převahu a výhodu. Je tak schopna využívat situaci a v případě pocitu vlastního ohrožení spor silou ukončit. Zkrácená asymetrie v indicko-pákistánském případě činí náklady na konflikt pro Pákistán zvládnutelné a je tedy možné, aby se země uchýlily v bezpečnostním dilematu. Následkem narovnávání asymetrie je však také nemožnost dosáhnoutí vítězství jedné ze stran. Konflikt tak může zakonzervovat bez toho, aby byl vyřešen. Lze tak v blízké době očekávat, že Pákistán, který nebude v budoucnu schopen mocensky konkurovat rostoucí Indii, zaměří svou strategii na posílení jaderného arsenálu. S jeho pomocí totiž může efektivně vyrušovat vliv mocenské asymetrie mezi zeměmi.

3.2.1.4 Alianční politika

Konflikt mezi Indií a Pákistánem nikdy nebyl konfliktem čistě mezi těmito zeměmi. Mnoho ostatních aktérů využívalo tohoto konfliktu k následování svého vlastního zájmu a prosazování své vlastní politiky. Jelikož konflikt vznikl v kontextu studené války, obě mocnosti se do konfliktu zapojily vždy na opačných stranách. Přestože Pákistán jakožto muslimská země usilovala nejprve o záštitu ostatních muslimských zemí, toto úsilí nebylo dostatečně vyslyšeno. Objevil se však jiný silný partner a tím byly Spojené státy.

Ty se mohly spolehnout na strategicky dobře situovaného partnera a využít ho v soupeření se Sovětským svazem a k ovlivňování politiky na Blízkém východě. Pákistán tak vstoupil v roce 1954 do SEATO a v roce 1959 do CENTO.¹²² Na příklon Pákistánu k USA, reagoval Sovětský svaz bližším vztahem s Indií.

Pákistán se rovněž těšil od začátku 60. let podpoře Číny, která vedla s Indií několik sporů o území a souboj o dominantní postavení v regionu. Podpora Spojených států a Číny přinesla značné finanční prostředky, kvalitní moderní zbraně a větší garanci bezpečí. Podpora SSSR zase přinesla Indii zejména odbytiště pro své výrobky a s ní spojenou finanční podporu. Sovětský svaz hrál klíčovou roli zejména v během druhé indicko-pákistánské války, kdy jakožto nestranný aktér inicioval mírovou dohodu mezi oběma zeměmi v Taškentu uskutečněnou v roce 1966. Od začátku 80. let však vliv Moskvy začal klesat a mezinárodní systém prošel transformací od bipolarity k unipolaritě a USA začaly posilovat svou moc v regionu.

Do konfliktu se připojily i ostatní aktéři například RBOSN, VB, Egypt, Jugoslávie a další. Ti se snažili většinou řešit vzniklé napětí diplomatickou cestou a snižovat napětí v regionu.¹²³ Indie se zpočátku pokusila řešit situaci mezinárodně podáním stížností směrem k RBOSN, ta však navrhla konání referenda, které Indie apriorně odmítá. Pákistán naopak referendum přijímá. Věří totiž, že většinové muslimské obyvatelstvo se přikloní na jeho stranu.¹²⁴

S vlastnictvím jaderných zbraní je pozornost směrem Indii a Pákistánu ještě větší. Role zahraničních aktérů však s vlastnictvím jaderných zbraní upadá. Mezinárodní komunita tak jen velmi těžce může donutit jednu stranu k vzdání se sporného území či ústupku. To však neznamená, že je nemohou přivést k jednacímu stolu. Existence těchto zemí a jejich bezpečnost však již na nich není tolik závislá jako v minulosti.

¹²² PAUL, Thazha V. Cause of the India-Pakistan enduring rivalry In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 14

¹²³ DIEHL, Paul, Garry GOERTZ a Daniel SAEEDI. Theoretical specifications of enduring rivalries: applications to the India-Pakistan case. In: : PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 46

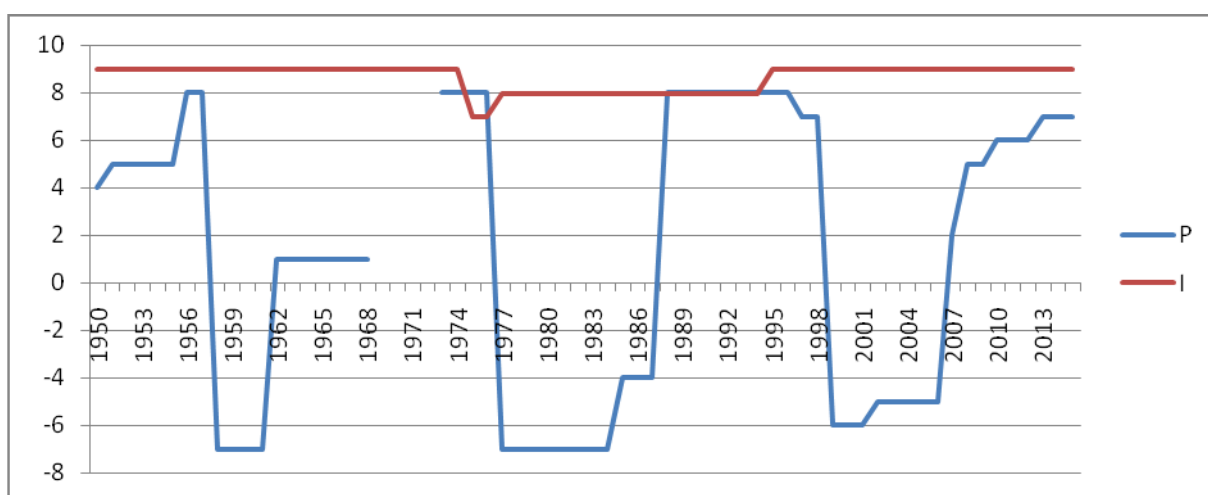
¹²⁴ SAIDEMAN, Stephen M. *At the heart of the conflict: irredentism and Kashmir*. In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 215

3.2.1.5 Domácí politika

Dyadický přístup teorie demokratického míru předpokládá, že jsou-li státy demokratické, existuje menší pravděpodobnost, že budou vést války mezi sebou.¹²⁵ V odborné literatuře na téma teorie demokratického míru však neexistuje konsensus ve vymezení demokratického státu. Někteří autoři dokonce nepoužívají pojmy jako demokratický stát, nýbrž preferují označení liberální stát. Z absence konsensu pramení problém ve vymezení států, které lze považovat v rámci teorie demokratického míru za demokratické a které nikoli. Značný počet autorů teorie demokratického míru však ve svých studiích využívají dat získaných z databází Polity IV. nebo Freedom House Indexu.¹²⁶ Stejná metodika je zvolena i v této práci, avšak z důvodu delší časové řady využiji pouze databáze Polity IV.

Domácí politická situace v Indii a Pákistánu je odlišná. I přes rozdílnou hodnotu demokracie v obou zemích jsou však Indie i Pákistán považovány podle Polity IV. za demokratické. Zatímco však Indie byla považována za demokracii po celou dobu své existence, Pákistán, jak je patrné z grafu č. 1, byl za dobu své existence velmi nestabilní a často osciloval mezi demokracií a autoritářstvím.

Graf č. 1- Hodnota demokracie v Indii a Pákistánu

Zdroj: Polity IV

¹²⁵ DOYLE, Michael W. Liberalism and World Politics. *The American Political Science Review*, s. 1162

¹²⁶ Např. LEKTZIAN, David a Mark SOUVA. A Comparative Theory Test of Democratic Peace Arguments, 1946—2000.

Graf č. 1 znázorňuje hodnocení míry demokracie a autokracie v Indii a Pákistánu podle databáze Polity IV.¹²⁷ V databázi sice chybí příslušné hodnoty u Pákistánu mezi roky 1969 a 1972, v této době totiž docházelo v Pákistánu k tranzici, za které databáze Polity dosažené skóre neuvádí. I přesto lze však údaje z této databáze využít. Polity IV. hodnotí úroveň demokracie v zemích každý rok, přičemž používá škálu v rozmezí od -10 do +10. Nachází-li se dosažené polity skóre dané země v intervalu <-5; 5>, jedná se o autokracii. Je-li dosažené skóre v intervalu <6, 10>, jedná se o demokracii. Z grafu je tak patrné, že politický systém v Pákistánu je velmi nestabilní a náchylný ke krizím. Naopak Indická demokracie je velmi stabilní a na vysoké úrovni. Pákistán je podle Polity IV. považován za demokratickou zemi mezi lety 1956-1957, 1973-1976, 1988-1998 a od roku 2010 do současnosti. Indie je naopak za demokratickou zemi považována po celou dobu své existence. V období, kdy obě země byly považovány za demokratické, nenastal mezi zeměmi žádný větší konflikt, tyto konflikty naopak probíhaly v situaci, kdy byl Pákistán považován za autokracii.¹²⁸ Toto zjištění nepopírá hypotézu o demokratickém míru, k jejímu dostatečnému prokázání je však zapotřebí důkladnější výzkum.

V Pákistánu je totiž od jeho samotného vzniku velmi silný vliv armády, armádního lobby a duchovních vůdců. Politika celé země je velmi závislá na současných lídrech a jejich postojích a rozhodování. Země je tak velmi často politicky silně nestabilní, což dokazuje skutečnost, že za dobu její existence došlo hned několika vojenským převratům.¹²⁹ Indie je naopak zemí s poměrně dlouhou demokratickou tradicí a existuje v ní, ve srovnání s Pákistánem, menší vliv lídrů směrem k ovlivňování chodu země. Indie je tak více stabilní a její politika lépe predikovatelná.¹³⁰

¹²⁷ CENTRE FOR SYSTEMATIC PEACE. *Polity IV Annual Time-Series, 1800-2015*. Dostupné z: <http://www.systemicpeace.org/inscrdata.html>

¹²⁸ Zatímco v době, kdy je Pákistán považován podle Polity IV. za demokratický došlo k většímu konfliktu pouze ve dvou případech (Kašmíráská krize 1990 a konflikt v Uri 2016)

¹²⁹ V Pákistánu byly úspěšně provedeny 3 vojenské puče. Historicky se tak Pákistán nacházel pod vojenskou správou země v letech 1958-1971, 1977-1988 a 1999-2008. Pákistán tak strávil téměř polovinu své existence pod vojenskou správou.

¹³⁰ TREMBLAY, Reeta C. a Julian SCHOFIELD. Institutional cause of the India-Pakistan rivalry. In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 237

Za zmínku stojí rovněž krátká demokratická tradice v Pákistánu. V této zemi totiž není demokratický režim ještě pevně ukotven a riziko vypuknutí války mezi Pákistánem a jinou demokratickou zemí tak zůstává stále vysoké.

Politické rozhodování v obou zemích je ovlivňováno aspoň částečně veřejným míněním. To zejména ve vztahu k situaci v Kašmíru je velmi silné a jakýkoli politický ústup je u voličstva považován za akt slabosti a neuváženosti. Není tak divu, že mnoho lídrů v minulosti byli schopni této skutečnosti využít a založit na ni svou politickou kariéru.

3.2.2 Psychologické faktory ovlivňující bezpečnostní dilema

3.2.2.1 Míra vzájemné hostility

Obraz druhého v našich očích značně ovlivňuje chování vůči němu. Tato skutečnost platí jak mezi lidmi, tak mezi státy. Je-li druhý vnímán jako absolutní nepřítel, míra podezřívání, opatrnosti a nedůvěry vůči němu se zvětšuje. Kooperace v tomto případě je vlivem absence důvěry téměř nemožná a to i v případě, že zájmy aktérů mohou být totožné. V opačném případě, kdy se aktéři vzájemně nepovažují za nepřátele, se možnost vzájemného porozumění, důvěry a kooperace zvyšuje. Míra vzájemné hostility má tak zásadní vliv na fungování bezpečnostního dilematu. S vysokou mírou hostility je bezpečnostní dilema prohlubováno, s nízkou mírou je naopak redukováno.

V případě Indie a Pákistánu jsou pocit strachu a s ním spojená nedůvěra, které vyplývají z anarchického uspořádání světa, ještě více prohlubovány vzájemnou mírou hostility. Odkud však tato hostilita pramení? Vzájemná hostilita je ve většině případů vyvolávána odlišností, zejména pak etnickou, kulturní a náboženskou. V Britské koloniální Indii však rozdílná etnika, náboženství a kultury koexistovaly bez větších problémů a dokonce společně kooperovaly během druhé světové války. Tento fakt navíc potvrzuje skutečnost, že v dnešní Indii žije přibližně stejné množství muslimů jako v celém Pákistánu, a přesto nedochází ve většině míst s multikulturním složením

k větším konfliktům.¹³¹ Kde se tedy vzájemná hostilita mezi obyvateli Indie a Pákistánu vzala a jak je možné, že se tento konflikt vyvinul v přetrvávající rivalitu (enduring rivalries)?

Podle Gangulyho a Hagertyho vznikla na základě odlišných identit, přičemž jejich vzájemná neslučitelnost byla prohloubena nedořešenou parciací Britské Indie.¹³² Oba státy totiž vyrostly na zcela protichůdných základech, lépe řečeno identitách, které jejich vznik legitimizovaly. Pákistán legitimizuje svojí existenci důrazem na sjednocení muslimské komunity v regionu a využívá k tomuto cíli etnického nacionalismu a náboženství. Naopak Indie založila svojí existenci na sekulárním demokratickém státu, který využívá k tomuto cíli sekulární nacionalismus. Nejde tedy primárně o etnickou, náboženskou a jazykovou odlišnost, ale spíše o povahu politik, záměrů a hodnot, na kterých tyto státy stojí. Náboženské, etnické a kulturní odlišnosti byly spíše zpolitizovány a využity k legitimizaci politických cílů, zejména pak vlastní existence obou států.

Kromě odlišnosti identit prohloubily tuto hostilitu také spory o území, zejména pak o území Kašmíru. V Kašmíru však nejde primárně o území, nýbrž se stal spíše jakýsi legitimizačním symbolem identit obou států. Pro Pákistán nemůže být jeho existence naplněna, dokud nebude zahrnovat všechny muslimy v regionu, tedy i Kašmír. Ten je totiž více než z poloviny tvořen právě muslimským obyvatelstvem. Pro Indii je Kašmír zas důkazem, že odlišná náboženství a etnika spolu mohou v míru koexistovat v demokratickém sekulárním indickém státu. Ztráta Kašmíru by rovněž mohla vyvolat v Indii obrovskou lavinu iredentismu a oslabit tak její celistvost. Proto je ztráta Kašmíru pro Indii též nemyslitelná.

Spory o území a odlišnost identit rovněž zapříčily několik válek mezi těmito aktéry, které pouze prohloubily pocit křivdy obou zemí, vzájemný despekt a nedůvěru. Ze vztahu mezi Indií a Pákistánem se tak stala hra s nulovým součtem. Zisk jednoho aktéra je pro druhého ztrátou, která snižuje jeho bezpečnost. Vliv na prohlubování

¹³¹ PEW RESEARCH CENTRUM. *The Future of the Global Muslim Population* [online]. Dostupné z: <http://www.pewforum.org/2011/01/27/the-future-of-the-global-muslim-population/>

¹³² GANGULY, Sumit a Devin T. HAGERTY. *Fearful symmetry: India-Pakistan crises in the shadow of nuclear weapons.*, s. 22-23

vzájemné hostility má rovněž skutečnost, že konflikt spadá do definice přetrvávajících rivalit.¹³³ Ty se vyznačují svým dlouhým trváním, přičemž nepřináší žádné naděje na blízké rozřešení. Oboustranná rivalita a konflikt tak přetrvávají.

Vzájemná míra hostility tak zásadně ovlivňuje a stupňuje povahu konfliktu mezi Indií a Pákistánem. Tuto skutečnost dokazuje nárůst krajně radikálních hnutí, rostoucí míra fanatismu v obou zemích a v neposlední řadě také vzájemné obviňování obou stran ze záškodnictví a nečistých úmyslů. Indii je vyčítáno, že se chová jako velký predátor, který se v zájmu získávání hegemonie chová expanzivně vůči svým menším sousedům. Pákistánu naopak podpora teroristů a snaha narušit status quo.

Vzájemná hostilita může být podle liberálně uvažujících autorů snižována kooperací, komunikací a propojením mezi aktéry.¹³⁴ Je-li však hostilita vysoká jako indicko-pákistánském případě, samotné navazování spolupráce, propojení a komunikace je obtížné. Oba aktéři totiž sledují počínání druhého aktéra s jistou nedůvěrou. Vzájemné propojení, komunikace a spolupráce by nejenom mohly snížit moc spirály bezpečnostního dilematu, mohly by rovněž přinést pro obě země značné množství benefitů. Indii by se otevřel nový trh, kam by mohla exportovat své zboží, Pákistán by zas získal možnost levného dovozu energie. Obě země jsou však ke vzájemné kooperaci spíše zdrženlivé a nechtějí odhlédnout od vzájemné rivality. Spor je však neřešitelný, protože obě strany k němu přistupují jako ke hře s nulovým součtem a nejsou schopny ustoupit. Indický subkontinent tak i nadále zůstává jedním z nejméně ekonomicky integrovaných regionů světa.

To však neznamená, že ekonomické propojení mezi oběma zeměmi neexistuje. Obě země spolu vzájemně obchodují, nicméně nikoli ve velkém měřítku. Z pohledu Indie je Pákistán v žebříčku jejích největších obchodních partnerů za období od roku 2001 do roku 2016 až na 49. pozici, dokonce například za Angolou či Tanzanií.¹³⁵ Z pohledu liberálních teoretiků mezinárodních vztahů, by právě vzájemný obchod mohl

¹³³ PAUL, Thazha V. Cause of the India-Pakistan enduring rivalry In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 5

¹³⁴ BARBIERI, Katherine. *The liberal illusion*, s. 27

¹³⁵ ITC. *Trade Map: Trade statistics for international business development* [online]. Dostupné z: <http://trademap.org/Index.aspx>

vést ke snížení napětí mezi Indií a Pákistánem.¹³⁶ Svobodný obchod totiž přináší benefity pro obě strany a zároveň zvětšuje jejich propojenost, která nejen zvyšuje důvěru, ale také ztráty ze vzniku konfliktu. Proto je lepší se v případě silného vzájemného propojení konfliktu vyhnout. Proti tomuto tvrzení však stojí skutečnost, že přestože je pro Indii největším partnerem Čína, jejich vztahy nelze považovat za harmonické a přátelské.¹³⁷

I přes vzájemnou hostilitu však k vzájemné komunikaci a dohodám došlo. Mezi Indií a Pákistánem existuje nepřeberné množství dohod týkajících se několika společných témat. Těmito tématy jsou například téma terorismu, omezení zbraní či smlouvy ohledně distribuce vodních zdrojů. Přestože k vzájemné komunikaci a spolupráci na těchto tématech dochází, stále to není dostatečné k prolomení pocity vzájemné nedůvěry. K tomu je potřeba, aby oba aktéři byli více transparentní ohledně svých úmyslů a činů. Narovnání vzájemných vztahů a větší kooperaci lze rovněž vystavět na společných tématech. Těchto témat je celá řada bojem proti terorismu počínaje až po vzájemnou humanitární pomoc při přírodních katastrofách konče. Vzájemnou komunikaci a spolupráci by rovněž mohly zajistit konkrétní mezinárodní instituce či organizace, kterých jsou obě země členy. Jednou z těchto organizací by například mohla být Šanghajská organizace pro spolupráci (SCO), ke které se obě země nedávno připojily. Od doby, kdy se obě země staly vlastníky jaderných zbraní, je to však zejména v jejich rukách.

3.2.2.2 Míra sensibility

„Sensibilita bezpečnostního dilematu je snaha a schopnost aktéra nahlédnout za vlastní motivy a vnímat komplexnost vojenských zájmů ostatních. Konkrétně porozumět vlivu strachu na jejich chování, včetně klíčového prvku, že vlastní akce mohou tento strach posilovat.“¹³⁸ Klíčové pro snížení dynamiky bezpečnostního dilematu tak je pochopení

¹³⁶ BARBIERI, Katherine. *The liberal illusion*, s. 22-27

¹³⁷ ITC. *Trade Map: Trade statistics for international business development* [online]. Dostupné z: <http://trademap.org/Index.aspx>

¹³⁸ BOOTH, Ken a Nicholas J. WHEELER. *The security dilemma: fear, cooperation and trust in world politics*. s. 7

aktéra, že jeho chování může být interpretováno jako akt hrozby, který snižuje pocit bezpečí. Klíčové je tak budovat vzájemnou důvěru a navazovat společný dialog.

K budování vzájemné důvěry a navázání dialogu mezi Indií a Pákistánem došlo v minulosti už několikrát. Tato kooperace však byla spíše oficiální a pouze krátkodobá. Aby však byla posílena vzájemná důvěra, je potřeba dlouhodobá kooperace a konec oboustranného obviňování z agresivních pohnutek. Oba státy jsou však založeny na zcela protichůdných identitách a jejich vzájemné pochopení je tak silně redukováno.

Klíčovými aktéry v případě sensibility jsou lídři a elity obou států.¹³⁹ Aby došlo k vzájemnému sblížení a ukončení hostility mezi zeměmi je však zapotřebí snaha a ochota se domluvit z obou stran. O této skutečnosti nás přesvědčují jednání mezi Čínou a Spojenými státy, Egyptem a Izraelem, Spojenými státy a Sovětských svazem a mnoha dalších. V případě Indie a Pákistánu se našlo několik lídrů, kteří projevíli prvek sensibility. Jako poslední se o narovnání vztahů mezi zeměmi pokusili současní premiéři Narendra Modi a Nawaz Sharif. Jejich společná jednání dokonce vedla k tomu, že v prosinci roku 2015 prvně jmenovaný se stal prvním indickým premiérem, který od roku 2004 navštívil Pákistán.¹⁴⁰ Před zlepšením vztahů obou zemí je však ještě dlouhá cesta, protože se jednalo spíše o oficiální jednání a nikoli o převratnou změnu v indicko-pákistánských vztazích. Mnozí lídři však této sensibility buďto nejsou schopni, anebo se naopak vlny vzájemné hostility snaží využít k vlastnímu politickému prospěchu.

Ochotu k sensibilitě lídrů rovněž ovlivňuje celá řada faktorů. Jedním z faktorů, který vedl Gorbačova k vyjednávání a zlepšení vztahů se Spojenými státy, byla například ekonomická situace v Sovětském svazu. Sensibilitu mohou rovněž podporovat či snižovat mezinárodní a regionální aktéři. To se stalo také v případě Indie a Pákistánu. Mocnosti však namísto podpory vzájemné kooperace mezi aktéry spíše rozdmýchávaly v průběhu let vzájemnou hostilitu ke svému osobnímu prospěchu. I přes vzájemné projevy sensibility na obou stranách však vzájemná hostilita na obou stranách přetrvává do dnešních dní.

¹³⁹ Např. JERVIS, Robert. *Cooperation Under the Security Dilemma*. s. 181

¹⁴⁰ REUTERS. *Indian prime minister makes first trip to Pakistan in over a decade* [online] Dostupné z: <http://nypost.com/2015/12/25/indian-prime-minister-makes-first-trip-to-pakistan-in-over-a-decade/>

3.3 Bezpečnostní dilema mezi Indií a Pákistánem

V předešlých částech byly v indicko-pákistánském konfliktu identifikovány faktory, které ovlivňují a dokazují přítomnost spirály. Existence spirály však k prokázání existence bezpečnostního dilematu nestačí. Spirála totiž může fungovat také mezi aktéry, kteří se v bezpečnostním dilematu nenacházejí. Podle Tanga je pro prokázání existence bezpečnostního dilematu nutné dokázat nikoli přítomnost spirály a následků bezpečnostního dilematu, nýbrž jeho příčiny. Obě země se tak musí nacházet v anarchistickém prostředí, ve kterém vlivem absence autority působí strach. Ten nutí všechny aktéry akumulovat svoji moc, přestože nemají zlovolné úmysly.¹⁴¹ Vystihuje tato situace vztah Indie a Pákistánu?

Indie a Pákistán vznikly jako následek rozpadu britského koloniálního impéria. Neexistence centrální autority nad oběma zeměmi, která by byla schopná garantovat v anarchistickém prostředí určitou míru bezpečnosti pro všechny aktéry tak otevřela dveře nejistotě. Ta nutí oba státy pro zvýšení vlastní bezpečnosti akumulovat moc, čímž však zároveň snižují svoji bezpečnost.

Nejdůležitější částí Tangovy teorie bezpečnostního dilematu je však nepřítomnost zlovolných úmyslů.¹⁴² Tu většina autorů bezpečnostního dilematu zaměňuje se záměrem dodržovat status quo.¹⁴³ Tento přístup je však chybný. Stát k narušení statusu quo nemusí vést zlé úmysly, nýbrž také pocit nebezpečí, strach či prostý lobbying. Jak už bylo řečeno dříve, Kašmír je spíše symbolem odlišných identit obou zemí a jedná se spíše o symptom než příčinu samotného konfliktu mezi Indií a Pákistánem. K účelnému léčení jednoho symptomu, tak není adekvátní vyléčit pouze dané místo výskytu. Symptom se totiž může následně objevit znova například na jiném místě. Je potřeba léčit samotnou příčinu symptomu. Navíc je vysoce nepravděpodobné, že bez vyléčení příčiny dojde k vyléčení symptomu. Příčinou konfliktů není Kašmír, ten sám „nevysvětluje povahu teroristických útoků Bombaji v roce 2008, kde byly hlavním cíle většinou cizinci. Nevysvětluje ani pákistánské teroristické útoky proti indickým

¹⁴¹ TANG, Shiping. *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*, s. 595

¹⁴² Tamtéž, s. 598

¹⁴³ Např. JERVIS, Robert. *Cooperation Under the Security Dilemma*.

zájmům v Afghánistánu. Nevysvětluje ani přítomnost Al-Káidy v Pákistánu nebo nukleární vztahy se Severní Koreou nebo Íránem.“¹⁴⁴ Hlavním problémem je nedostatek důvěry. Ten je ještě prohlubován odlišností zakládajících identit obou států. Je to právě strach, který oba aktéry nutí reagovat na vzniklou situaci. Jejich hlavní zájem je společný. Je jím bezpečnost.

Pákistánský strach pramení z indické ekonomické a mocenské velikosti a aspirace na pozici hegemonu v regionu. Ta snižuje pákistánský pocit bezpečnosti a je velmi nepravděpodobné, že by tento strach zmizel společně s vyřešením tématu Kašmíru. Pákistán je od samotného svého vzniku nucen být velice indicko-centrický. To ho nutí svoji vlastní identitu určitým způsobem separovat a odlišit od indické diversifikované kultury. Indická velikost a multikulturní povaha navíc neohrožuje pouze Pákistán, ale zapříčiňuje celou řadu sporů s dalšími zeměmi jako je Čína, Bangladéš, Srí Lanka, Nepál a další. Kromě odlišení své vlastní identity od indické identity se rovněž snaží Pákistán zvětšovat svoji bezpečnost pokusy o dosažení geopolitické rovnosti s Indií. Indie je zase nucena kvůli bezpečnostnímu dilematu s Čínou a Pákistánem neustále maximalizovat svoji moc.

Bezpečnostní dilema mezi Indií a Pákistánem tak bude i nadále přetrvávat a státy se budou i nadále nacházet v bezpečnostním dilematu, alespoň po dobu neexistence autority, která by byla schopna oběma zemím garantovat její bezpečnost, a tak eliminovat nutnost státu v zájmu své vlastní bezpečnosti akumulovat moc. I za přítomnosti anarchie lze však redukovat spirálu bezpečnostního dilematu pomocí materiálních a psychologických faktorů. Stěžejním faktorem je projevení větší míry vzájemné sensibility, větší propojení, vzájemná komunikace a kooperace. Tyto faktory nejenže sníží míru nedorozumění mezi zeměmi, rovněž také zvýší náklady na případný konflikt a oba aktéři se tak budou snažit spor ve společném zájmu co nejrychleji urovnat. Samotná existence jaderných zbraní totiž k redukci konfliktu sama o sobě nestačí, pouze přesouvá konflikt na nižší úroveň. Tomuto procesu sbližování zemí

¹⁴⁴ JAISHANKAR, Dhruva. *The India-Pakistan Security Dilemma: Major Issues and Charting a Viable Role for the United States (PŘEDNÁŠKA)* [online]. Dostupné z: <https://www.files.ethz.ch/isn/134642/ER-India-Pakistan%20Security.pdf>

můžou rovněž pomoci mezinárodní organizace a mocnosti, to však nemůže být úspěšné bez snahy obou aktérů.

4 Závěr

Cílem této práce bylo odpovědět na výzkumnou otázku, zda dlouhodobý konflikt mezi Indií a Pákistánem, zapadá do teoretického konceptu bezpečnostního dilematu. Pojetí bezpečného dilematu všech existuje celá řada. V praxi se poslední době nejčastěji objevuje novodobý koncept, se kterým přišli autoři Booth a Wheeler. Ten však zaměňuje pojem bezpečnostního dilematu s bezpečnostním paradoxem a opomíjí tak klíčové prvky tradičního pojetí bezpečnostního dilematu. Z tohoto důvodu jsem ve své práci vycházel z Tangova klasického konceptu BHJ. Ten tvoří 8 základních charakteristik. Pro prokázání existence bezpečnostního dilematu je však nutná přítomnost pouze 3 příčin. Jsou jimi anarchické prostředí, přítomnost akumulace moci a nepřítomnost zlovolných úmyslů na obou stranách.

Spor Indie a Pákistánu vyplul na povrch při dělení Britské Indie. V této době se totiž nově objevily státy, které byly postavené na zcela odlišných legitimizačních identitách. Pákistán svou legitimitu zastřešil pokusem o sjednocení všech muslimů na subkontinentu do jednoho státu. Indie svoji existenci založila na možnosti koexistence odlišných kultur a náboženství. Tyto identity vznikly a byly zpolitizovány v důsledku anarchické povahy mezinárodního systému, který není schopný garantovat žádnému státu jeho absolutní bezpečnost, a měly tak legitimizovat existenci obou států. Místo dosažení požadované legitimacy, která by simultánně zvýšila pocit bezpečí jednotlivých aktérů, však došlo k posílení spirály bezpečnostního dilematu. Z konfliktu mezi zeměmi se totiž stala hra s nulovým součtem a obě země jsou tak nuceny akumulovat moc. Tímto chováním však pouze posilují fungování spirály bezpečnostního dilematu.

Značné množství autorů zaměňuje absenci zlovolných úmyslů za respektování statusu quo. Tezí této práce je však, že neakceptace statusu quo nevypovídá nic o zlých úmyslech aktérů. Ba naopak neakceptace statusu quo může vycházet ze samotného bezpečnostního dilematu. Může se totiž jednat o samotnou formu akumulace moci, která je podnícena strachem, vzájemnou nedůvěrou a úsilím maximalizovat svoji

bezpečnost. V indicko-pákistánském konfliktu tak můžeme sledovat všechny klíčové prvky bezpečnostního dilematu.

Síla spirály bezpečnostního dilema je však v indicko-pákistánském případě ovlivňována několika faktory. Lze je rozdělit na materiální a psychologické. Přesto v několika případech je hranice mezi těmito prvky velmi tenká a některé působí na sílu spirály bezpečnostního dilematu jak materiálně tak psychologicky.

Indicko-pákistánské bezpečnostní dilema bylo do konce 90. let, kdy se obě země staly jadernými mocnostmi, značně ovlivňováno geografickou polohou obou zemí. Ta neposkytuje ani jednomu ze států silný pocit bezpečnosti. Z tohoto důvodu byly státy nuceny posilovat svoji bezpečnost uměle, což silně oslabuje pocit bezpečí okolních států a posiluje efekt bezpečnostního dilematu. Klíčová byla pro povahu konfliktu rovněž akvizice jaderných zbraní, ta nejenže změnila povahu konfliktu, ale i strategie obou zemí. Bezpečnostní dilema bylo rovněž značně posilováno aliančními partnery obou zemí. Ti však spíše než aby pomohli spor mezi oběma zeměmi urovnat, jej spíše posilovali ve prospěch svých vlastních zájmů. Vliv na podobu konfliktu má rovněž domácí politická situace obou zemí. Nejenže zejména Pákistán patřil v průběhu let mezi velmi nestabilní země, kde došlo k několika vojenským pučům, ale také politické, ekonomické a duchovní elity na obou stranách značně využívaly konfliktu mezi zeměmi ve svůj vlastní prospěch, či jen nebyli schopni projevit dostatek sensibility vůči ostatním aktérům. Není tak divu, že narůstala v průběhu let vzájemná hostilita. V historii se však objevili také lídři, kteří projevili dostatek sensibility a byli ochotní vyjednávat, i přesto však vzájemné napětí v rámci bezpečnostního dilematu mezi Indií a Pákistánem přetrvává a není pravděpodobné, že by toto napětí v rámci několika málo let vymizelo.

5 Seznam použitých zdrojů

5.1 Seznam použité literatury

AXELROD, Robert M. *The evolution of cooperation*. New York: Basic Books, 1984

BARBIERI, Katherine. *The liberal illusion: does trade promote peace?*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2005.

BOOTH, Ken a Nicholas J. WHEELER. *The security dilemma: fear, cooperation and trust in world politics*. New York, N.Y.: Palgrave Macmillan, 2008

BUTTERFIELD, Herbert. *History and human relations*. New York, NY: Macmillan Company, 1952.

COLLINS, Alan. *The security dilemmas of Southeast Asia*. New York: St. Martin's Press, 2000.

CHOPRA Pran N. (ED.). *A comprehensive history of modern India*. New Delhi:2003, 2003

GANGULY, Sumit a Devin T. HAGERTY. *Fearful symmetry: India-Pakistan crises in the shadow of nuclear weapons*. Seattle: Univ. of Washington Press, 2005.

GANGULY, Sumit. a S. Paul. KAPUR. *India, Pakistan, and the bomb: debating nuclear stability in South Asia*. New York: Columbia University Press, c2010.
Contemporary Asia in the world.

HERZ, John H. *Political realism and political idealism: a study in theories and realities*. Chicago: University of Chicago Press, 1951.

JERVIS, Robert. *Perception and misperception in international politics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1976.

KANT, Immanuel. *K věčnému míru: filosofický projekt: o obecném rčení: je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*. Praha: Oikoymenh, 1999. Knihovna novověké tradice a současnosti.

LEYTON-BROWN, Kevin A Yoav SHOHAM. *Essentials of game theory a concise, multidisciplinary introduction*. San Rafael, Calif.: Morgan & Claypool Publishers, 2008.

MEARSHEIMER, John J. *The tragedy of Great Power politics*. New York: Norton, 2001.

5.2 Články v odborných časopisech

DOYLE, Michael W. *Liberalism and World Politics*. *The American Political Science Review*. 1986, **80**(4), 1151-1169.

DOYLE, Michael W. Three Pillars of the Liberal Peace. *The American Political Science Review*. 2005, **99**(3), 463-466.

HERZ, John H. Idealist Internationalism and the Security Dilemma. *World Politics*. 1950, **2**(2), 157-180

JERVIS, Robert. Cooperation Under the Security Dilemma. *World Politics*. 1978, **30**(2).

KROENING, Matthew a Robert F TRAGER. Nuclear Stability and Conventional War. *Working paper* [online]. Los Angeles: University of California, 2012, , 1-33 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: http://www.matthewkroenig.com/Kroenig_Nuclear%20Stability.pdf

KRISTENSEN, Hans M. a Robert S. NORRIS. Indian nuclear forces, 2015. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. 2015, **71**(5), 77-83 [cit. 2017-07-10]. DOI: 10.1177/0096340215599788. ISSN 0096-3402. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1177/0096340215599788>

KUGLER, Jacek a Frank C. ZAGARE. THE LONG-TERM STABILITY OF DETERRENCE. *International Interactions*[online]. 1989, **15**(3/4), 255-278 [cit. 2017-07-12]. Dostupné z: <https://www.acsu.buffalo.edu/~fczagare/Articles/The%20LongTerm%20Stability%20of%20Deterrence.PDF>

LADWIG III, Walter C. Indian Military Modernization and Conventional Deterrence in South Asia. *Journal of Strategic Studies* [online]. 2015,**38**(5), 729-772 [cit. 2017-07-10]. DOI: 10.1080/01402390.2015.1014473. ISSN 0140-2390. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402390.2015.1014473>

LEAH, Christine a Adam B. LOWTHER. Conventional Arms and Nuclear Peace. *Strategic Studies Quaterly*. 2017, **11**(1). 14-24

LEKTZIAN, David a Mark SOUVA. A Comparative Theory Test of Democratic Peace Arguments, 1946—2000. *Journal of Peace Research*, 2009, **46**(1), 17-37

MEARSHEIMER, John. J. Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part II). *International Relations* [online]. 2016, **20**(2), 231-243 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0039.pdf>

MEARSHEIMER, John J. Nuclear Weapons and Deterrence in Europe. *International Security*. 1984, **9**(3), 19-46.

MIR, Mushtaq A. India – Pakistan; the History of Unsolved Conflicts. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*. 2014, **19**(4), 101-110

GLASER, Charles L. When Are Arms Races Dangerous? Rational versus Suboptimal Arming. *International Security*. 2004,**28**(4), 44-84

GLASER, Charles L. The Security Dilemma Revisited. *World Politics*. 1997, **50**(01), 171-201

GLASER, Charles L. Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help. *International Security*. 1994, **19**(3), 50-90.

POSEN, Barry R. The security dilemma and ethnic conflict. *Survival*, 1993, 35(1), 27-47.

SINGH, Harjeet. Pakistan: A Geo-Political Analysis. *CLAWS Journal* [online]. 2009, **3**(2), 39-52 [cit. 2017-07-10]. Dostupné z: http://www.claws.in/images/journals_doc/1399528680Harjeet%20Singh%20CJ%20Winter%202009.pdf

SNYDER, Glenn H. The Security Dilemma in Alliance Politics. *World Politics*. 1984, **36**(4), 461-495

RUMMEL, Rudolph J. Libertarianism and International Violence. *The Journal of Conflict Resolution*. 1983, **27**(1), 27-71.

TALIAFERRO, Jeffrey W. Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited. *International Security* [online]. 2001, **25**(3), 128-161 [cit. 2017-07-07].

TANG, Shiping. The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. *Security Studies*. 2009, **18**(3), 587-623

5.3 Příspěvky ve sbornících

WALTZ, Kenneth N. Nuclear Stability in South Asia In: ART, Robert J. a Robert JERVIS. *International politics: enduring concepts and contemporary issues*. 6th ed. New York: Longman, 2003., s. 250-260

Např. SAGAN, Scott D. *More will be worse*. In: SAGAN, Scott D. a Kenneth N. WALTZ. *The spread of nuclear weapons: a debate renewed : with new sections on India and Pakistan, terrorism, and missile defense*. [2nd ed.]. New York: W.W. Norton & Co., 2003, p. 3-45

Např. WALTZ, Kenneth N. *More may be better*. In: SAGAN, Scott D. a Kenneth N. WALTZ. *The spread of nuclear weapons: a debate renewed : with new sections on India and Pakistan, terrorism, and missile defense* [2nd ed.]. New York: W.W. Norton & Co., 2003, p. 46-87

PAUL, Thazha V. *Cause sof the India-Pakistan enduring rivalry* In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 3-24

KHAN, Saira. Nuclear weapons and the prolongation of the India-Pakistan rivalry In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 156-177

VASQUEZ, John A. *The India-Pakistan conflict in light of general theories of war, rivalry, and deterrence* In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*. s. 54-79

DIEHL, Paul, Garry GOERTZ a Daniel SAEEDI. Theoretical specifications of enduring rivalries: applications to the India-Pakistan case. In: : PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 27-53

SAIDEMAN, Stephen M. *At the heart of the conflict: irredentism and Kashmir*. In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 203-224

TREMBLAY, Reeta C. a Julian SCHOFIELD. Institutional cause sof the India-Pakistan rivalry. In: PAUL, Thazha V. *The India-Pakistan conflict: an enduring rivalry*, s. 225-248

5.4 Elektronické zdroje:

CENTRE FOR SYSTEMATIC PEACE. *Polity IV Annual Time-Series, 1800-2015* [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.systemicpeace.org/inscrdata.html>

GENERAL ASSEMBLY. *Resolution 39/48* [online]. [cit. 2017-07-09]. Dostupné z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/39\(1948\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/39(1948))

GENERAL ASSEMBLY. *Resolution 47/48* [online]. [cit. 2017-07-09]. Dostupné z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/47\(1948\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/47(1948))

GOVERNMENT OF JAMMU AND KASHMIR: DEPARTMENT OF LAW AND PARLAMENTARY AFFAIRS: Instrument of Accession of Jammu and Kashmir.[online]. 1947 [cit. 2017-07-08]. Dostupné z: http://jklaw.nic.in/instrument_of_accession_of_jammu_and_kashmir_state.pdf

GLOBAL FIREPOWER. *Comparison Results of World Military Strengths: Military power comparison results for India vs. Pakistan*. [online]. 2017 [cit. 2017-07-10]. Dostupné z: <http://www.globalfirepower.com/countries-comparison-detail.asp?form=form&country1=india&country2=pakistan&Submit=COMPARE>

IMF. *Nominal GDP* [online]. 2017 [cit. 2017-07-10]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/IND>

INDURTHY, Rathnum. *Kashmir between India and Pakistan, An intractable conflict, 1947 to present* [online]. 2002 [cit. 2017-07-12]. Dostupné z: <https://www.scribd.com/document/79474559/Kashmir-Between-India-and-Pakistan>

ITC. *Trade Map: Trade statistics for international business development* [online]. 2017 [cit. 2017-07-10]. Dostupné z: <http://trademap.org/Index.aspx>

JAISHANKAR, Dhruva. *The India-Pakistan Security Dilemma: Major Issues and Charting a Viable Role for the United States*. (PŘEDNÁŠKA) Washington DC: Atlantic Council, 26.07.2011. [online]. Dostupné z: <https://www.files.ethz.ch/isn/134642/ER-India-Pakistan%20Security.pdf>

MAP OF INDIA AND PAKISTAN. *Maps of India* [online]. 2015 [cit. 2017-07-10]. Dostupné z: <http://www.mapsofindia.com/neighbouring-countries-maps/india-pakistan-map.html>

MASON, Shane. *MILITARY BUDGETS in INDIA and PAKISTAN: Trajectories, Priorities, and Risks* [online]. Washington: Stimson Center, 2016 [cit. 2017-07-10]. Dostupné z: <https://www.stimson.org/sites/default/files/file-attachments/Military-Budgets-India-Pakistan-Trajectories-Priorities-Risks-Oct2016.pdf.pdf>

MINISTRY OF EXTERNAL AFFAIRS: GOVERNMENT OF INDIA. *Simla Agreement 1972* [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/5541/Simla+Agreement>

MINISTRY OF EXTERNAL AFFAIRS: GOVERNMENT OF INDIA. *Tashkent Declaration 1966* [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/5993/Tashkent+Declaration>

NATIONAL ARCHIVES. Indian Independence Act, 1947. [online]. 1947 [cit. 2017-07-08]. Dostupné z: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1947/30/pdfs/ukpga_19470030_en.pdf

PEW RESEARCH CENTRUM. *The Future of the Global Muslim Population* [online]. 2011 [cit. 2017-07-10]. Dostupné z: <http://www.pewforum.org/2011/01/27/the-future-of-the-global-muslim-population/>

REUTERS. *Indian prime minister makes first trip to Pakistan in over a decade* [online]. In: NEW YORK POST, 2015 [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://nypost.com/2015/12/25/indian-prime-minister-makes-first-trip-to-pakistan-in-over-a-decade/>

SIPRI. *Military Expenditure Database* 2017[online]. 2017 [cit. 2017-07-10]. Dostupné z: <https://www.sipri.org/databases/milex>

WORLD BY MAP. *Land Area* [online]. 2017 [cit. 2017-07-10]. Dostupné z: <http://world.bymap.org/LandArea.html>

WORLDMETERS. *Countries in the world by population (2017)* [online]. 2017 [cit. 2017-07-10]. Dostupné z: <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>